

המכון לאסטרטגיה ציונית
THE INSTITUTE FOR ZIONIST STRATEGIES

סיכום פעילות הכנסת ה-19 בענייני דת ומדינה

אריאל פינקלשטיין

פרויקט "שביל הזהב"

ינואר 2015

טבת התשע"ה

המכון לאסטרטגיה ציונית הוא גוף עצמאי הפועל למען שמירת צביונה היהודי והדמוקרטי של מדינת ישראל על פי עקרונות מגילת העצמאות. המכון פועל לשמירת זכויות האדם במדינת ישראל ברוח עקרונות החירות, הצדק, היושר והשלום של מורשת ישראל.

המכון פועל למען הידוק הקשר בין יהודי התפוצות למדינת ישראל על פי ערכי הציונות. המכון עוסק בעריכת מחקרים, כתיבת תכניות והגשתן, הדרכת מנהיגים צעירים, ייזום כינוסים, סמינרים, סיורים ופעילויות אחרות למען חיזוקה של מדינת ישראל כביתו הלאומי של העם היהודי.

The Institute for Zionist Strategies is an independent non-partisan organization dedicated to the preservation of the Jewish and democratic character of the state of Israel, according to the principles of Israel's Declaration of Independence.

The Institute strives to promote human rights within Israel in the spirit of the principles of freedom, justice, integrity, and peace as prescribed by the Jewish Heritage.

The Institute strives to fortify the bond between the Jews in the Diaspora and the state of Israel, according to the values of Zionism.

The Institute engages in research, formulation and advancement of programs, training of young leadership, organization of policy conferences, seminars, and field study missions, and in other activities to strengthen the State of Israel as the National Homeland of the Jewish People.

רחוב עם ועולמו 8, מיקוד : 9546306 ירושלים
8 Am Veolamo St., 9546306 Jerusalem
Tel. +972 2 581 7196; Fax: +972 2 532 2422
info@izs.org.il; www.izs.org.il

תוכן עניינים

5	תקציר
8	הקדמה
9	1. פרק א: נישואין
9	1.1 חוק פתיחת א-זורי הרישום לנישואין ("חוק צהר")
11	1.2 מאסר לעורכי חופות שלא ברבנות
12	1.3 נישואין אזרחיים
14	1.4 קבלת תמורה עבור עריכת נישואין
16	2. פרק ב: גירושין
16	2.1 מירוך הסמכויות
18	2.2 הסכמי קדם נישואין
20	2.3 סנקציות על סרבני גט
21	3. פרק ג: כשרות
21	3.1 מהפכת הכשרות
24	3.2 כשרות לימות החול
26	4. פרק ד: שבת
26	4.1 תחבורה ציבורית בשבת
27	4.2 חוק עזר לפתיחת מרכולים בשבת
30	5. פרק ה: גיור
34	6. פרק ו: קבורה
34	6.1 קבורה אזרחית
35	6.2 קבורת חללי צה"ל שאינם יהודים לפי ההלכה
36	6.3 מכירת מוצרים בבתי קברות
38	7. פרק ז: מועצות דתיות
38	7.1 "המהפכה בשירותי הדת"
39	7.2 הצעות נוספות

40	8. פרק ח : רבנות ראשית
40	8.1. הגוף הבוחר
41	8.2. רב ראשי אחד
43	9. פרק ט : רבני ערים
43	9.1. מינוי רבני ערים
44	9.2. רב עיר אחד
46	9.3. הדחת רבני ערים
49	10. פרק י : ייצוג נשי
49	10.1. ועדה למינוי דיינים
50	10.2. מנכ"ל בתי הדין הרבניים
51	10.3. מועצות דתיות וחברות קבורה
52	11. פרק יא : תחומים נוספים
52	11.1. יחסי כלנית/טובלת
54	11.2. פונדקאות
56	11.3. המתת חסד
58	11.4. ועדת השמיטה
60	12. סיכום
60	12.1. סיכום יוזמות
63	12.2. סיכום רפורמות

תקציר

כהונת הכנסת ה-19 הייתה אמנם אחת הכהונות הקצרות ביותר של כנסת בישראל (פחות משנתיים), אך למרות זאת בתחום הדת והמדינה הייתה בכנסת ה-19 פעילות ענפה. בקואליציה שהורכבה בכנסת זו לא נכללו כלל מפלגות חרדיות, ובתחילת כהונת הכנסת הצביעו רבים – חלקם לשבח וחלקם לגנאי – על סיטואציה זו כפתח לקידום רפורמות בתחום הדת והמדינה.

סקירה זו בוחנת את פעילות הכנסת ה-19 בענייני דת ומדינה וכוללת בעיקר הצעות חוק (פרטיות וממשלתיות) שקודמו בפועל או שהועלו לדיון ציבורי משמעותי, אך אין בה התייחסות להצעות חוק שרק הונחו על שולחן הכנסת. כמו כן, הסקירה מתייחסת למספר תקנות שרים ויוזמות של שרים שקודמו שלא במסגרת תקנות. בנוסף, הסקירה אינה מתייחסת להצעות העוסקות ביחסי דתיים ומדינה כדוגמת גיוס חרדים לצה"ל והאוטונומיה של החינוך הדתי והחרדי.

הסקירה מלמדת על 32 הצעות ויוזמות שונות בתחומי דת ומדינה שקודמו באופן אקטיבי בכנסת ה-19. סגן השר לשירותי דת אלי בן דהן ("הבית היהודי") וחבר הכנסת אלעזר שטרן ("התנועה") הם חברי הכנסת הבולטים בתחום זה: כל אחד מהם קידם בפועל 8 יוזמות שונות בתחומי דת ומדינה. חברת הכנסת עליזה לביא ("יש עתיד") הובילה ניסיונות לקדם 6 יוזמות בתחומי הדת והמדינה, ואחריה שרת המשפטים ציפי לבני ("התנועה") שקידמה 5 יוזמות בתחומים אלו (בסיכום הסקירה מופיעה טבלה המסכמת את כלל ההצעות וסטטוס ההתקדמות שלהן).

רוב מוחלט של הצעות החוק שהוגשו וקודמו בתחומי דת ומדינה לא צלחו את שלבי החקיקה, אך ניתן לציין מספר הצעות שעשו זאת:

1. פתיחת אזורי הרישום לנישואין: הוצעה על ידי חבר הכנסת איתן כבל ("העבודה") וקודמה בתמיכת השר לשירותי דת נפתלי בנט וסגנו אלי בן דהן. בן דהן צירף לחוק זה סעיף הקובע מאסר שנתיים לעורכי חופה שלא במסגרת הרבנות.
 2. איסור על רבנים עובדי ציבור לקבל תמורה עבור עריכת נישואין: הוצעה על ידי חברת הכנסת שולי מועלם-רפאלי ("הבית היהודי").
 3. קביעת ייצוג נשי (4 מתוך 11) בוועדה למינוי דיינים: הוצעה על ידי חברות הכנסת עליזה לביא ושולי מועלם-רפאלי.
 4. הקמת בתי דין לגיור על ידי רבני ערים: הוצעה על ידי חבר הכנסת אלעזר שטרן. הצעת חוק זו אמנם לא עברה בכנסת בקריאה שנייה ושלישית, אך למעשה בעקבות קידום ההצעה התקבל נוסח דומה בהחלטת ממשלה.
- בנוסף, שתי החלטות משמעותיות של שרים בתחומי דת ומדינה התקבלו בזמן פעילות הכנסת ה-19:

1. שינוי תקנות מינוי רבני ערים בעקבות פסיקת בג"צ מ-2012. על פי התקנות החדשות שקבעו השר לשירותי דת נפתלי בנט וסגנו אלי בן דהן, הועצם כוחם של השר לשירותי דת ושל נציגי הרשות המקומית בגוף הבוחר, על פני חברי המועצה הדתית ונציגי בתי הכנסת בעיר. כמו כן, נקבע ייצוג נשי מינימאלי של 30%.
 2. החלטת שר הפנים גדעון סער (הליכוד) לבטל חוק עזר עירוני שקבעה עיריית תל אביב שאפשר פתיחה רחבה של מרכולים בשבת.
- כמו כן, במסגרת פעילות הכנסת ה-19 הכריזו השר לשירותי דת נפתלי בנט וסגנו אלי בן דהן, בשתי מסיבות עיתונאים שונות על מספר מהלכים שהם מתעתדים לקדם. בנט ובן דהן כינו את המהלכים הללו בשם "המהפכה בשירותי הדת".

המהלכים כללו רפורמות במגוון נושאים: נישואין, מועצות דתיות וכשרות. בטבלה הבאה מוצגים המהלכים השונים שכללו הרפורמות וסטטוס הביצוע שלהם:

נושא	יוזמה	מועד	סטטוס ביצוע
נישואין	פתיחת אזורי הרישום לנישואין ("חוק צהרי")	הוכרז במאי 2013. לא הוגדר זמן לביצוע	הוחלה רציפות על הצעת חוק בנושא של איתן כבל (העבודה) שעברה קריאה ראשונה בכנסת ה-18, וכך עבר חוק בנושא. לפי בדיקת ארגון "עתים" החוק אינו מיושם בשטח במועצות דתיות רבות שעוקפות אותו באמצעות חיוב תעודת רווקות. סיכום: החוק עבר, אך הוא מיושם בשטח רק באופן חלקי
מועצות דתיות	איחוד מועצות דתיות וצמצום מספרן מ-133 ל-80	הוכרז במאי 2013. לא הוגדר זמן לביצוע	ביוני 2013 אמר בן דהן בוועדת הפנים כי במשרדו סיימו לאחר כשנה עבודה על הצעת חוק בנושא והיא עברה לעיון במשרד המשפטים. עד למועד פיזור הכנסת לא פורסם כל תזכיר חוק בנושא סיכום: המהפכה במועצות הדתיות עליה הוכרז לא בוצעה בפועל
מועצות דתיות	שינוי תפקיד יו"ר המועצה הדתית למינוי מקצועי על בסיס ועדת איתור ומכרז		
כשרות	אחידות בנהלי הכשרות בכל הרבנויות המקומיות ושקיפות מלאה שלהם	הוכרז בפברואר 2014. זמן שנקבע לביצוע: 5 חודשים	הונחה הצעת חוק בנושא, אך רק בנובמבר 2014 היא הובאה לדיון ועדת השרים. הועדה החליט לדחות את הדיון בהצעה סיכום: לא בוצע בפועל
כשרות	הפסקת העסקת המשגיחים על ידי העסקים: הקמת חברות כלכליות	הוכרז בפברואר 2014. זמן שנקבע לביצוע: 12 חודשים	נכון לתחילת ינואר 2015. לא הוקמו חברות כלכליות והמשגיחים עדיין מועסקים על ידי העסקים עליהם הם משגיחים. סיכום: לא בוצע בפועל
כשרות	טכנולוגיה: הקמת מרכז מידע ארצי ממוחשב ומתעדכן על כל העסקים הכשרים	הוכרז בפברואר 2014. זמן שנקבע לביצוע: 12 חודשים	נכון לתחילת ינואר 2015, לא פורסם מאגר נתונים או מרכז מידע ארצי ממוחשב שבו יכול הציבור הרחב לקבל נתונים בנוגע לתעודות הכשרות סיכום: לא בוצע בפועל
כשרות	שדרוג מערך המאבק בהונאת הכשרות: 1. מתן כלים נוספים לפקחי הכשרות 2. הגדלת מספר פקחי הכשרות	הוכרז בפברואר 2014. זמן שנקבע לביצוע: 5 חודשים	הוצג תזכיר חוק להגדלת סמכויות פקחי הכשרות. התזכיר עבר בוועדת השרים אך לא קודם מעבר לכך. נכון לתחילת ינואר 2015, מספר פקחי הכשרות נותר על כנו ולא גדל. סיכום: לא בוצע בפועל

ניתן לראות כי רוב מוחלט של היוזמות שתוכננו במסגרת המהלכים שכוננו "המהפכה בשירותי הדת" לא יצאו אל הפועל ולא התממשו בסופו של דבר.

הקדמה

כהונת הכנסת ה-19 הייתה אמנם אחת הכהונות הקצרות ביותר של כנסת בישראל (פחות משנתיים), אך למרות זאת בתחום הדת והמדינה הייתה בכנסת ה-19 פעילות ענפה. בקואליציה שהורכבה בכנסת זו לא נכללו כלל מפלגות חרדיות. בתחילת כהונת הכנסת רבים הצביעו – חלקם לשבח וחלקם לגנאי – על סיטואציה זו כפתח לקידום רפורמות בתחום הדת והמדינה.

מטרתה של סקירה זו היא להציג מבט כולל ומקיף על פעילות הכנסת ה-19 בענייני דת ומדינה. לשם כך, מוצגת סקירה על פעילות החקיקה המרכזית שנעשתה בכנסת ה-19 בנושאים אלו. כמו כן, הסקירה מתייחסת למספר יוזמות שהועלו על ידי שרים שלא במסגרת פעילות חקיקה אלא במסגרת פעילות המשרדים הממשלתיים ובמסגרת זו התייחסנו גם לתקנות שהתקינו השרים השונים בתחומים הנוגעים לענייני דת ומדינה.

אין בסקירה זו התייחסות לכל הצעת חוק שהוגשה במסגרת פעילות הכנסת אלא להצעות חוק שקודמו בפועל או להצעות שזכו לדיון ציבורי. בנוסף, בסקירה זו לא נכללה התייחסות למינויים ספציפיים של רבנים או חברים במועצות דתיות, שכן מהלכים אלו אינם קשורים לחקיקה או לרפורמות עקרוניות בתחומי הדת והמדינה. כמו כן, במסגרת פעילות דת ומדינה לא כללנו בסקירה זו הצעות העוסקות ביחסי דתיים ומדינה כדוגמת גיוס חרדים לצה"ל והאוטונומיה של החינוך הדתי והחרדי, על אף שלעיתים מסווגים נושאים אלו תחת קטגוריית דת ומדינה.

לסיום ההקדמה נעיר כי סקירה זו איננה מתימרת לבטא התייחסות נורמטיבית-שיפוטית להתנהלות של הסיעות השונות בתחומי דת ומדינה, אלא היא מתעתדת לתת תיאור אובייקטיבי ככל הניתן של פעילות חברי הכנסת בתחומים אלו.

1. פרק א: נישואין

1.1. חוק פתיחת אזורי הרישום לנישואין ("חוק צהר")

אחת הצעות החוק הבודדות בתחום הדת והמדינה שעברה בכנסת האחרונה הנה הצעת החוק לפתיחת אזורי הרישום לנישואין שכונתה גם "חוק צהר". החוק הוצע כבר בכנסת הקודמת על ידי חברי הכנסת איתן כבל ("העבודה"), פאינה קירשנבאום (ישראל ביתנו), זאב אלקין ("הליכוד") ועינת וילף ("העצמאות") ועתניאל שנלר ("קדימה")¹, ובמאי 2012, בעת פעילות הכנסת הקודמת, עבר בקריאה ראשונה בכנסת.²

במאי 2013 הכריזו השר לשירותי דת נפתלי בנט וסגנו, אלי בן דהן ("הבית היהודי") על "מהפכה בשירותי הדת", שעיקרה קידום "חוק צהר" לפתיחת אזורי הרישום לנישואין.³ מבחינה טכנית, בחרו אנשי "הבית היהודי" שלא לקדם הצעת חוק חדשה אלא הוחל דין רציפות על הצעת החוק של קבוצת חברי הכנסת מהכנסת הקודמת שעברה קריאה ראשונה. באוקטובר 2013 עבר החוק בקריאה שנייה ושלישית בכנסת כאשר 54 חברי כנסת תמכו בהצעה, 17 התנגדו ו-1 נמנע. המתנגדים לחוק הגיעו מקרב הסיעות החרדיות בכנסת.⁴

לפני חקיקת החוק הנוהל היה כי בני זוג יהודים המבקשים להינשא, רשאים להירשם לנישואין הן באזור הרשום בתעודת הזהות של אחד מבני הזוג כמקום מגוריו והן במקום שבו אמורים להתקיים הנישואין. החוק שינה זאת וקבע "כי בני זוג יהודים

¹ פאינה קירשנבאום וקבוצת חברי כנסת, הצעת חוק לתיקון פקודת הנישואין והגירושין (רישום) (מס' 3) (רישום לנישואין של בני זוג יהודים), התשע"ב-2012.

² מורן אזולאי, 'בקרוב: תוכלו להירשם לנישואים איפה שתרוצו', אתר ynet, 22.5.2014.

³ קובי נחשוני, 'מהפכה בשירותי הדת: רישום הנישואים על-אזורי', אתר ynet, 19.5.2013.

⁴ יונתן אוריך, 'הושלמה מהפכת הנישואים של צהר: "חוק צהר" עבר בקריאה שנייה ושלישית', אתר כיפה, 28.10.2014.

המבקשים להינשא, רשאים להירשם לנישואין אצל כל רב שמונה כרושם נישואין לפי סעיף 2(6) לחוק הרבנות הראשית לישראל, התש"ם-1980, ללא קשר למקום מגוריהם או למקום עריכת הנישואין". הרעיון להפוך את רישום הנישואין לארצי עלה בעקבות ריבוי מקרים שבהם רשמי נישואין סירבו על דעת עצמם לרשום מתגיירים, והערימו קשיים גם על יהודים מלידה. יוזמות החקיקה תפסו תאוצה בעקבות ניסיונות לשלול מארגון "צהר" את הסמכות לרשום לנישואין.⁵ מנגד, חבר הכנסת משה גפני ("יהדות התורה") הזהיר כי החוק החדש יקשה את הפיקוח ההלכתי על רישום הנישואין והביע חשש כי אדם נשוי יוכל בקלות להתחזות לרווק ולהתחתן שוב בעיר אחרת, או מפני נישואי קרובים.⁶

למעשה, הרפורמה מיושמת כיום רק באופן חלקי. בדצמבר 2014 התפרסם כי בדיקה שערך ארגון "עתים" העלתה כי מועצות דתיות רבות פועלות בניגוד לחוק ודורשות תעודת רווקות מהמועצה הדתית במקום המגורים בלבד כדי לרשום את הזוג לנישואין. על פי "עתים", לדרישה זו - שמנוגדת לחוק ולתכליתו - שותפה גם מועצת הרבנות הראשית לישראל, שמדריכה את המועצות הדתיות לנהוג כך. נוסף לכך, לטענת "עתים", מדיניות זו מאלצת את בני הזוג להתחיל בהליך רישום נישואין במקום מגוריהם, לשלם 150 שקלים נוספים על הוצאת תעודת הרווקות ולהשקיע זמן ומאמץ מיותר.⁷

⁵ יהונתן ליס, 'הכנסת אישרה את החוק לפתיחת אזורי הרישום לנישואים', אתר הארץ, 28.10.2013.

⁶ קובי נחשוני, 'אושר: אפשר להירשם לנישואים בכל מקום', אתר ynet, 28.10.2013.

⁷ יקי אדמקר, 'מהפכה בשירותי הדת? כך המועצות הדתיות עוקפות את החוק', אתר וואלה, 9.12.2014.

בשל כך הגיש חבר הכנסת אלעזר שטרן ("התנועה") הצעת חוק שנועדה להגדיר באופן ברור בחוק את הליך רישום הנישואין ולמנוע את עקיפת החוק על ידי המועצות הדתיות,⁸ אך ההצעה לא הספיקה להתקדם בכנסת.

1.2. מאסר לעורכי חופות שלא ברבנות

לחוק פתיחת אזורי הרישום לנישואין הוסיף סגן השר לשירותי דת אלי בן דהן ("הבית היהודי") תיקון נוסף שלא היה כלול בהצעה המקורית. בעוד פקודת הנישואין והגירושיין הקודמת קבעה כי "כל שאינו דואג לרישום הנישואין או הגירושיין שלו [ברבנות], יאשם בעבירה ויהא צפוי לעונשין שנקבעו בתוספת לסעיף 99 של החוק הפלילי העותומני", על פי התיקון החדש לא רק המתחתנים עצמם עוברים על החוק, אלא גם עורך החופה, ודינו של העובר על החוק הנו שנתיים מאסר.⁹

על פניו נראה כי כל יהודי ישראלי שיתחתן מעתה מחוץ לרבנות הראשית וכל אחד שיערוך להם את הטקס – כולל רבנים רפורמיים וקונסרבטיביים ועורכי טקסים אלטרנטיביים למיניהם – צפוי לעונש של שנתיים מאסר, אך סגן השר בן דהן הבהיר כי הסעיף החדש מדבר רק על מי שעורך נישואין אורתודוקסיים שלא במסגרת הרבנות, אך איננו חל על נישואין שאינם אורתודוקסיים. בן דהן הסביר את

⁸ אלעזר שטרן, הצעת חוק לתיקון פקודת הנישואין והגירושיין (רישום) (הגדרת מושג רישום הנישואין), התשע"ד–2014.

⁹ תומר פרסיקו, 'מתחתנים מחוץ לרבנות? צפו למאסר', אתר הארץ, 5.11.2013.

נחיצות הסעיף בדאגה למסורבות גט, במטרה למנוע אפשרות שבעלים יוכלו לנהל מערכות ביגמיות במחתרת, ללא ידיעת המדינה.¹⁰

עם זאת, נראה כי סעיף זה בחוק נועד להילחם בתופעה חדשה יחסית של זוגות (ברובם דתיים) המבצעים נישואין אורתודוקסיים מבלי לדווח למדינה, מתוך סלידה מהממסד הרבני בישראל. לפיכך, חקיקה זו עוררה מחאה מצד ארגונים דתיים-ליברלים כדוגמת "עתים" ו"מבוי סתום", שהגדירו את המהלך כ"רדיפה".¹¹ שני ארגונים אלו חברו לחברת הכנסת עליזה לביא ("יש עתיד") שהגדירה את התיקון כ"מחטף לאור היום" והגישה הצעת חוק לביטול התיקון.¹² בנובמבר 2014 הצביעה ועדת השרים לענייני חקיקה כנגד הצעה זו, אך שלושה ימים לאחר מכן עברה ההצעה בקריאה טרומית.¹³ עם זאת, בשל פיזור הכנסת ובשל כך שההצעה לא עברה קריאה ראשונה, לא תהיה אפשרות להחיל עליה דין רציפות לכנסת הבאה.

1.3. נישואין אזרחיים

נושא מרכזי שנידון בכנסת ה-19 הוא נושא הנישואין האזרחיים. כידוע, בישראל ניתן להתחתן כיום רק במסלול הדתי-הלכתי שמפעילה הרבנות. לפיכך, זוגות חד מיניים, פסולי חיתון ויהודי ולא יהודי המבקשים להתחתן, יכולים לעשות זאת רק במסגרת נישואין אזרחיים בחו"ל.

¹⁰ יאיר אטינגר, 'מטרת העונש על נישואים אלטרנטיביים: מיגור גל המחאה הדתי נגד הרבנות', אתר הארץ, 5.11.2013.

¹¹ שם.

¹² עליזה לביא וקבוצת חברי כנסת, הצעת חוק לתיקון פקודת הנישואין והגירושין (רישום) (עבירה על סידור נישואין וגירושין), התשע"ד-2014.

¹³ 'עברה בקריאה טרומית הצעת החוק לפיה יוסר איום המאסר מבני זוג שנישאו בטקס פרטי ללא רישום ברבנות', אתר על משמר הכנסת, 3.12.2014.

הצעת החוק הראשונה שנידונה בהקשר זה בכנסת הייתה הצעת חוק של חברת הכנסת סתיו שפיר ("העבודה") שעליה היו חתומים כל חברי סיעתה. הצעה זו הייתה מצומצמת יחסית והיא ביקשה לאפשר נישואין אזרחיים לזוגות חד מיניים, שכן כאמור לעיל כיום הם אינם יכולים להתחתן כיום במדינה. הצעה זו עלתה לדיון בוועדת השרים לענייני חקיקה של הכנסת בנובמבר 2013 וזכתה להתנגדות של כל השרים מלבד שרת המשפטים ציפי לבני ("התנועה"). בין המתנגדים היו שרי "יש עתיד" שטענו כי סיעתם מתעתדת לקדם הצעת חוק מקיפה וכוללת יותר בהמשך כהונת הכנסת.¹⁴ ביוני 2014 נדחתה הצעת החוק בהצבעה בכנסת ברוב של 51 מתנגדים לעומת 19 תומכים.¹⁵

בהמשך כהונת הכנסת הוצגו שלוש הצעות חוק מרכזיות שמטרתן לאפשר נישואין אזרחיים בישראל על ידי סיעות "התנועה", "יש עתיד" ו"העבודה". הצעת החוק של "העבודה" שהוגשה על ידי קבוצת חברי כנסת גדולה ממפלגה זו, היא היחידה שהתייחסה במפורש לביטוי נישואין אזרחיים.¹⁶ ההצעה של סיעת "יש עתיד" (עליה חתמו כל חברי הכנסת של סיעה זו) נקטה בביטוי "ברית הזוגיות אזרחית",¹⁷ ואילו ההצעה של סיעת "התנועה" שלמעשה הובלה על ידי שרת המשפטים ציפי לבני במסגרת תזכיר הצעת חוק של משרד המשפטים, נקטה בביטוי "חיים משותפים".¹⁸

ההבדלים בין הצעות החוק השונות אינם גדולים ולמעשה כולן מבקשות להקים מסגרת נישואין מקבילה למסגרת הדתית-רבנית הנהוגה כיום בישראל ולאפשר לכל החפץ בכך לפנות למסגרת המקבילה. מסגרת זו נועדה גם לאלו שאינם יכולים

¹⁴ שירות גלובס, 'חוק 'ברית הזוגיות' של סתיו שפיר נפל בוועדת השרים לחקיקה, אתר גלובס, 3.11.2013.

¹⁵ יהונתן ליס, 'חברי יש עתיד הפילו את חוק ברית הזוגיות לבני אותו מין', אתר הארץ, 11.6.2014.

¹⁶ שלי יחימוביץ' וקבוצת חברי כנסת, הצעת חוק נישואין אזרחיים בישראל, התשע"ד-2014.

¹⁷ עליזה לביא וקבוצת חברי כנסת, הצעת חוק ברית הזוגיות האזרחית, התשע"ד-2013.

¹⁸ משרד המשפטים, תזכיר חוק חיים משותפים, התשע"ד-2013.

להתחתן במסגרת הדתית: פסולי חיתון, יהודי עם מי שאינו יהודי וזוגות חד מיניים. בפועל ההצעות לא קודמו, בעיקר בשל התנגדות חזקה של המפלגות הדתיות ובעיקר של מפלגת "הבית היהודי" שהודיעה כי תטיל וטו על ההצעות השונות בתחום.¹⁹ שר הבינוי אורי אריאל ("הבית היהודי"), טען כי "חוק ברית הזוגיות פוגע בערכיה היהודיים הבסיסים של מדינת ישראל", וחברו לסיעה יוני שטבון קבע בדומה כי "יוזמות כאלו מבקשות לפצל את עם ישראל לשני עמים. זה פשוט לא יקרה".²⁰

1.4. קבלת תמורה עבור עריכת נישואין

אחת מהצעות החוק הבודדות בתחומי דת ומדינה שעברה בכנסת ה-19 הנה הצעת חוק של חברת הכנסת שולי מועלם-רפאלי ("הבית היהודי") בנוגע לקבלת תמורה של רבנים עובדי מדינה עבור עריכת נישואין.²¹ עד קבלת הצעת החוק, חלק מן הרבנים שעובדים במועצות דתיות וברשויות המקומיות נהגו לקבל תשלום עבור עריכת טקס הנישואין. גם אם בדרך כלל, הרבנים לא דרשו את התשלום, הוא הפך לנוהג מקובל שהימנעות ממנו הייתה כרוכה באי נעימות.

הצעת החוק שעברה בקריאה שנייה ושלישית והתקבלה בנובמבר 2014 קבעה כי רב עיר לא יוכל לקבל כל תמורה על עריכת נישואין, לרבות החזר הוצאות ודמי ביטול זמן. בנוגע לרבנים עובדי מועצות דתיות ורשויות מקומיות שאינם רבני עיר (רבני שכונות וכדומה) קובע החוק החדש כי השר לשירותי דת ונשיא מועצת הרבנות

¹⁹ אריק בנדר, 'הבית היהודי: ברית הזוגיות תפצל את העם', אתר nrg, 29.10.2013; שרי רוט, 'הבית היהודי נגד התנועה: תטיל וטו על חוק ברית הזוגיות', אתר בחדרי חרדים, 16.6.2013.

²⁰ יהונתן ליס, 'הבית היהודי וישראל ביתנו יבלמו את ברית הזוגיות', אתר הארץ, 29.10.2013.

²¹ שולי מועלם-רפאלי, 'הצעת חוק שירותי הדת היהודיים (תיקון מס' 21) (איסור קבלת תמורה בעד עריכת נישואין)', התשע"ד-2014.

הראשית יקבעו את כמות טקסי הנישואין שעל הרב לערוך, וכן את האזור הגיאוגרפי שבו הם מחויבים לערוך טקסי נישואין ללא תמורה. החוק קובע כי אם רב לא ינהג על פי הכללים החדשים, "יהווה הדבר עבירת משמעת לפי הדין המשמעת החל עליו".

חבר הכנסת ניסים זאב ("ש"ס") תקף את המגמה העומדת לדבריו בבסיס הצעת החוק: "המגמה שעומדת מאחורי החוק זה לומר תראו הרבנים לוקחים כסף. יש כאן מערכת של הכפשה. רבנים לא גובים ולא דורשים כסף". מנגד, חברת הכנסת מועלם-רפאלי טענה כי "החוק הזה הוא לא בשביל מי שקרוב לרבנים אלא למען ציבור חילוני שרוצה להינשא כדת משה וישראל. ככל שאתם תתמכו ברבנים שלוקחים כסף, נמצא את עצמנו עם פחות נישואים הלכתיים. הזוגות כבר משלמים אגרה, אין שום סיבה לקחת מהם עוד כסף".²²

²² מנדי גרוזמן, 'תאסר על רבנים גביית תשלום עבור עריכת חופות', אתר nrg, 4.11.2014.

2. פרק ב: גירושין

2.1. מירוץ הסמכויות

המצב המשפטי הקיים בישראל בנוגע להליכי גירושין קובע כי בתי הדין הרבניים הנם ערכאת השיפוט היחידה שיש לה הסמכות לעסוק בענייני הגירושין ונתינת הגט. בנוגע לסוגיות הנלוות לגירושין (חלוקת רכוש, משמורת הילדים ומזונות) ניתן מעמד שווה לבתי הדין הרבניים ולבתי המשפט לענייני משפחה, כך שהמבחן החשוב ביותר לקביעה היכן יידון סכסוך שהוגשו בעניינו תביעות לבית הדין הרבני ולבית המשפט לענייני משפחה הוא המבחן הכרונולוגי: הערכאה אשר אליה הוגשה התביעה בראשונה, היא תהיה הערכאה שתדון בעניין. תופעה זו ידועה בכינוי "מירוץ הסמכויות".

בתחילת כהונת הכנסת ה-19 הוגשו שתי הצעות חוק שעסקו בנושא: האחת, על ידי חברת הכנסת עליזה לביא ("יש עתיד"),²³ והשנייה על ידי חברי הכנסת אורלי לוי-אבקסיס ("ישראל ביתנו") ואלעזר שטרן ("התנועה").²⁴ שתי ההצעות ביקשו באופן דומה לבטל את הסמכות המקבילה ולקבוע כי הסמכות בתחום זה היא בידי בית המשפט לענייני משפחה, אלא אם כן שני בני הזוג הסכימו להעביר את הסמכות לבית הדין הרבני.

בדצמבר 2013 כינסה יו"ר הוועדה לקידום מעמד האישה, חברת הכנסת עליזה לביא, דיון של הוועדה בנושא זה לקראת העלאת הצעת החוק שהגישה בנושא. סגן השר לשירותי דת, אלי בן דהן ("הבית היהודי"), התנגד להצעה וטען כי היא

²³ עליזה לביא, הצעת חוק ביטול מרוץ הסמכויות (תיקוני חקיקה), התשע"ג-2013.

²⁴ אורלי לוי ואלעזר שטרן, הצעת חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) (תיקון – ביטול כריכה), התשע"ג-2013.

מבקשת לקצץ בסמכויות בתי הדין הרבניים.²⁵ כמו כן, הרב הראשי לישראל, הרב דוד לאו, טען כי "ברור שהמטרה האמיתית של יוזמי החוק היא לא לשפר את השירות לציבור, אלא לפגוע בצביונה היהודי של המדינה".²⁶ בדצמבר 2013 עלתה הצעת החוק של חברת הכנסת לביא לדיון בוועדת השרים לענייני חקיקה. הוועדה החליטה להקים צוות בין מפלגתי הכולל את ארבע המפלגות השותפות בקואליציה ("הליכוד ביתנו", "הבית היהודי", "יש עתיד" ו"התנועה") על מנת להגיע להסכמות בנושא. על פי ההחלטה, בין אם יגיע הצוות להסכמות תוך 45 יום ובין אם לא, תובא ההצעה של חברת הכנסת לביא להצבעה בוועדת השרים לענייני חקיקה לאחר 45 יום.²⁷ בסופו של דבר, הצוות לא הגיע להסכמות, אך הצעתה של לביא לא קודמה.

בדיון בוועדה לקידום מעמד האישה טען בן דהן²⁸ כי "הבית היהודי" תקדם הצעת חוק פרטית על בסיס המלצות ועדת שנהב, הקובעות כי כל דיון בנושאי משפחה יפתח אך ורק ב"בקשה ליישוב סכסוך" ובעקבות הבקשה יוזמנו הצדדים לפגישה שבעקבותיה יצטרכו להודיע האם הם מסכימים להמשך תהליך יישוב סכסוך, או שהם מעוניינים בהתדיינות משפטית. הצעת חוק כזו אכן הונחה על ידי חברת הכנסת שולי מועלם-רפאלי ("הבית היהודי"), אך לא קודמה.²⁹

במאי 2014 הודיעה שרת המשפטים ציפי לבני ("התנועה") כי תקדם תזכיר חוק באמצעות משרד המשפטים המבקש לבטל את מירוץ הסמכויות בדומה להצעתה

²⁵ פרוטוקול מס' 49 משיבת הוועדה לקידום מעמד האישה יום שלישי, ז' בטבת התשע"ד (10 בדצמבר 2013).

²⁶ צבי שיימן, 'הרבנות נגד חוק מירוץ הסמכויות: יפגע במסורבות הגט', אתר סרוגים, 6.1.2014.

²⁷ חזקי עזרא, חוק ח"כ לביא - לצוות בין מפלגתי, אתר ערוץ 7, 15.12.2013.

²⁸ פרוטוקול מס' 49 משיבת הוועדה לקידום מעמד האישה יום שלישי, ז' בטבת התשע"ד (10 בדצמבר 2013).

²⁹ שולי מועלם-רפאלי, הצעת חוק להסדר התדיינות בסכסוכי משפחה (יישוב מוקדם של הסכסוך), התשע"ד-2014.

של חברת הכנסת עליזה לביא.³⁰ במקביל, ביקשה הצעת חוק זו לקדם את מסקנות ועדת שנהב להנהגת פתיחת הליך גירושין "בקשה ליישוב סכסוך". ההצעה עלתה להצבעה בוועדת השרים לענייני חקיקה ביוני 2014. הוועדה קבעה כי יש לפצל את שני חלקי התזכיר: הוועדה אישרה את החלק העוסק במסקנות ועדת שנהב, ובמקביל דחתה את ההצבעה בנוגע לביטול מירוץ הסמכויות, וזאת בשל התנגדות שרי "הבית היהודי".³¹ בסופו של דבר, אף אחת מן ההצעות לא עברה לשלבי חקיקה מתקדמים.

2.2. הסכמי קדם נישואין

במהלך הכנסת ה-19 הוגשו מספר הצעות חוק שביקשו לקדם הסכמי קדם נישואין שמטרתם למנוע עגינות של נשים באמצעות סרבנות גט על ידי הסכמה מראש שבן הזוג אשר יבקש להמשיך את קשר הנישואין ישלם פיצוי לבן זוגו הנאלץ להישאר נשוי בניגוד לרצונו.

תזכיר חוק שקידמה שרת המשפטים ציפי לבני ("התנועה") במסגרת משרד המשפטים ביקש לקבוע כי רושם נישואין יחויב להציע לבני הזוג לערוך הסכם קדם נישואין בנוסח שקבע שר המשפטים בתקנות או בנוסח שמוסכם עליהם.³² מנגד, שלוש הצעות חוק פרטיות וזהות בתוכנן - שנוסחו בסיוע ארגון "מבוי סתום" למען נשים עגונות ומסורבות גט וארגון "נעמת" - ביקשו לא רק להציע לבני הזוג את הסכם קדם הנישואין אלא לקבוע כי במידה ובני הזוג יחליטו לוותר על ההסכם הם

³⁰ חוק להסדר התדיינויות בסכסוכי משפחה, התשע"ד-2014

³¹ שלמה פיוטרקובסקי, 'לא יקוצצו סמכויות בתי הדין', אתר ערוץ 7, 29.6.2014.

³² משרד המשפטים, תזכיר חוק פקודת הנישואין והגירושין (רישום) (הסכם קדם נישואין) (תיקון מס' 3), התשע"ד-2014.

יידרשו לחתום על טופס ויתור. הצעות אלו הונחו על ידי חברת הכנסת גילה גמליאל ("הליכוד"), חבר הכנסת דב ליפמן ("יש עתיד") וחברי הכנסת אורלי לוי-אבקסיס ורוברט אילטוב ("ישראל ביתנו").³³

הצעות החוק של משרד המשפטים ושל גילה גמליאל עלו להצבעה בוועדת השרים לענייני חקיקה ביוני 2014. הצעת החוק של משרד המשפטים עברה אולם הוחלט להקים ועדה בראשות סגן השר לשירותי דת, אלי בן דהן ("הבית היהודי"), במטרה לגבש נוסח סופי. הצעת החוק של גילה גמליאל לא עברה. הרב הראשי לישראל, הרב דוד לאו, התייחס להצעות החוק וטען ש"עם כל הכבוד לשרת המשפטים, בסוגיה זו, הרבנות הראשית צריכה להיות הכתובת. בתי הדין צריכים להגדיר את ההסכם ולא משרד המשפטים".³⁴

ביוני 2014 מינה סגן השר לשירותי דת, אלי בן דהן, ועדה ציבורית לבחינת הסכמי קדם נישואין בראשות ד"ר יצחק כהן מהקריה האקדמית אונו. תפקיד הוועדה, כפי שנכתב באתר המשרד לשירותי דת הוא להציע בפני סגן השר לשירותי דת ושרת המשפטים נוסחים, אשר יוצעו על ידי רושמי הנישואין בפני הזוגות הבאים להירשם לנישואין. הנוסחים הללו, אמורים לתת מענה לסוגיות ההלכתיות העולות בהקשר ההסכם, להתמודד עם סוגיית סמכות השיפוט, עם האופן הראוי ביותר בו הסכמים אלו יסייעו למנוע את תופעת סרבנות הגירושין והעגינות, ועם שילובו של ההסכם בשאר ההסדרים החקיקתיים הקיימים כיום, לרבות המלצות לתיקוני חקיקה. עד לזמן כתיבת שורות אלו לא פרסמה הוועדה את מסקנותיה.

³³ גילה גמליאל, הצעת חוק הסכמי קדם נישואין, התשע"ד-2014; דב ליפמן, הצעת חוק הסכמי קדם נישואין, התשע"ד-2013; אורלי לוי-אבקסיס ורוברט אילטוב, הצעת חוק לתיקון פקודת הנישואין והגירושין (הסכמי קדם נישואים), התשע"ג-2013.

³⁴ יונתן אוריר, 'הרב לאו: למה לבני מתערבת בענייני הרבנות?', אתר nrg, 9.6.2014.

2.3. סנקציות על סרבני גט

במסגרת הכנסת ה-19 הועלו מספר הצעות חוק בנוגע לסנקציות על סרבני גט. הצעת חוק שהגישה חברת הכנסת אורלי לוי-אבקסיס ("ישראל ביתנו") ביקשה לחייב את בתי הדין הרבניים לדון במאסר של סרבן הגט,³⁵ אך ההצעה לא קודמה. הצעה אחרת בנושא הייתה הצעת חוק של חבר הכנסת דב ליפמן ("יש עתיד") שביקשה להרחיב את הסנקציות שיכולים הדיינים להשית על סרבני גט.³⁶ על פי ההצעה יוכלו הדיינים להטיל הגבלות שונות על סרבני גט, ובכללן מניעת תנאים דתיים בעת מעצר - כגון שיבוץ באגף התורני וכשרות מזון מהודרת.

הצעתו של חבר הכנסת ליפמן עברה בוועדת השרים לענייני חקיקה ובקריאה טרומית בכנסת בנובמבר 2014. ההצעה עברה כאשר 39 חברי כנסת תמכו בה ללא מתנגדים.³⁷ עם זאת, עם פיזור הכנסת בדצמבר 2014, נעצר גם קידומה של ההצעה.

³⁵ אורלי לוי-אבקסיס וקבוצת חברי כנסת, הצעת חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין) (תיקון – חובת דיון בהטלת מאסר על סרבן גט), התשע"ג–2013.

³⁶ דב ליפמן וקבוצת חברי כנסת, הצעת חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין) (תיקון – הגבלות על סרבני גט במאסר כפייה), התשע"ד–2014.

³⁷ קובי נחשוני, סנקציות על סרבנים: בלי תנאים דתיים בכלא, אתר ynet, 26.11.2014.

3. פרק ג: כשרות

3.1. מהפכת הכשרות

בתחילת פברואר 2014 כינסו השר לשירותי דת נפתלי בנט, סגנו אלי בן דהן ("הבית היהודי") והרב הראשי לישראל הרב דוד לאו, מסיבת עיתונאים שבה הכריזו על מהפכת הכשרות. בן דהן ציין באירוע כי "ידעתי שחובתי הציבורית היא להביא בשורה בתחום הכשרות ועליה אני שוקד בחודשים האחרונים".³⁸ במסמך שפרסם המשרד לשירותי דת במקביל למסיבת העיתונאים הוצגו ארבעת חלקי הרפורמה וזמן היעד לביצועם,³⁹ כפי שמתואר להלן:

1. **אחידות ושקיפות:** אחידות מלאה, ארצית, בהנחיות הכשרות על ידי הגדרת שלוש רמות כשרות מחייבות: בסיסית, מהדרין, מהדרין מן המהדרין. בתוך כך, עדכון דרגות הכשרות על ידי הרבנות הראשיים והפצתם לרבנים המקומיים. כמו כן, ועדה ברבנות הראשית תבדוק תלונות על החלטות רב מקומי בניגוד להנחיות, והענקת סמכות לרב מקומי אחר להעניק תעודת כשרות במקומו. הערכת הזמן שניתנה לביצוע חלק זה של הרפורמה הייתה חמישה חודשים.

סטטוס ביצוע: בכדי לקדם חלק זה של הרפורמה פרסם המשרד לשירותי דת תזכיר חוק הנוגע לכללים אחידים למתן תעודת הכשר במטרה להכפיף את הרבנים המקומיים לרבנות הראשית.⁴⁰ הצעת החוק עלתה לדיון בוועדת השרים לענייני חקיקה בנובמבר 2014 במקביל להצעת חוק של חבר הכנסת אלעזר שטרן ("התנועה") שביקשה לפתוח את אזורי הכשרות, ולאפשר לכל עסק לקבל תעודת

³⁸ הודעת דוברת סגן השר אלי בן דהן, 3.2.2014.

³⁹ המשרד לשירותי דת, **המהפכה בכשרות בישראל – זה לא בשמיים**, פברואר 2014.

⁴⁰ המשרד לשירותי דת, **תזכיר חוק איסור הונאה בכשרות (כללים אחידים למתן תעודת הכשר)**, התשע"ד-2014.

כשרות מכל רב מקומי (ולא רק מהרב המקומי המכהן ברשות שבו פועל העסק, כנהוג כיום).⁴¹ ועדת השרים החליטה ששני המציעים ידונו בנושא ביניהם, כך שאף אחת מן ההצעות לא קודמה בפועל עד לפיזור הכנסת בדצמבר 2014.⁴² כך למעשה, על אף שעברו למעלה מחמשת החודשים שהוקצו לביצוע חלק של זה הרפורמה, בפועל לא מומש דבר והמציאות נותרה כשהייתה.

2. **יחסי עבודה:** דוח מבקר המדינה הצביע בעבר על כך שבמערך הכשרות ישנו ניגוד אינטרסים מובהק: המשגיחים מועסקים על ידי בעל העסק שעליו הם מפקחים וממנו הם מקבלים את משכורתם. כדי לפתור בעיה זו ביקש המשרד לשירותי דת להקים חברות ייעודיות אזוריות, בבעלות מספר מועצות דתיות שיעסיקו מספר מאות משגיחים ומפקחים. הערכת הזמן שניתנה לביצוע חלק של הרפורמה הייתה 12 חודשים.

סטטוס ביצוע: נכון לתחילת ינואר 2015 לא הוקמה אף חברה להעסקת משגיחים, ומערך הכשרות ממשיך להתנהל בדיוק כפי שהיה בעבר.

3. **טכנולוגיה:** שדרוג מערך תעודות הכשרות לקדמת הטכנולוגיה. בתוך כך, בניית מאגר נתונים לעסקים ולכשרויות; הקמת מרכז מידע ארצי, ממוחשב, מעודכן באופן רציף, נגיש לציבור במשך כל שעות היממה, לקבלת מידע מלא ומפורט על כל עסק בעל תעודת כשרות; יצירת תעודת כשרות שתתמשק למאגר הנתונים באופן רציף לסגירת מעגל המידע העדכני. הערכת הזמן שניתנה לביצוע חלק זה של הרפורמה הייתה 12 חודשים.

⁴¹ אלעזר שטרן, הצעת חוק איסור הונאה בכשרות (תיקון – מתן תעודת הכשר על ידי רב מקומי), התשע"ד–2013.

⁴² ראיון עם תני פרנק, יועץ פרלמנטרי לחבר הכנסת אלעזר שטרן, 6.1.2014.

סטטוס ביצוע: נכון לתחילת ינואר 2015, לא פורסם על ידי המשרד לשירותי דת כל מאגר נתונים ולא הוקם מרכז מידע ארצי ממוחשב שבו יכול הציבור הרחב לקבל נתונים בנוגע לתעודות הכשרות של בתי העסק.

4. מאבק בהונאה בכשרות: שדרוג מערך האכיפה על קיום חוק הונאה בכשרות. במסגרת זו: תגבור מערך האכיפה בפקחים נוספים; בניית תכנית עבודה מפורטת למערך על מנת לייעל את האכיפה; מתן כלים נוספים לפקחי הכשרות שיסייעו להם בעבודת הפיקוח; פיזור הפיקוח בדרך נכונה בכל רחבי המדינה; פיתוח עדכון מערך המידע, באופן רציף, בכל מקרה של בעיית הונאה. הערכת הזמן שניתנה לביצוע חלק זה של הרפורמה הייתה חמישה חודשים.

סטטוס ביצוע: במסגרת זו נתייחס לשינויים המרכזיים שביקשה הרפורמה לקבוע: הגדלת מספר הפקחים ומתן כלים נוספים לפקחים. נכון לינואר 2015 מספר הפקחים של מחלקת ההונאה בכשרות של הרבנות הראשית לא השתנה מאז פברואר 2014. בנוגע למתן כלים חדשים לפקחים: הצעת החוק שקידם סגן השר לשירותי דת עוד בטרם הכרזת הרפורמה, ביקשה להגדיל את הסמכויות המוענקות לפקחים,⁴³ וזכתה בתקשורת לכינוי "משטרת הכשרות".⁴⁴ ההצעה עברה רק את וועדת השרים לענייני חקיקה, אך לא קודמה מעבר לכך.

לסיכום, ניתן לומר כי רפורמת הכשרות שעליה הכריזו ראשי סיעת "הבית היהודי" לא התממשה ולו באופן חלקי. למעשה, היו שטענו כבר לאחר ההכרזה כי מדובר בתכנית כלל לא מגובשת. כך, באתר "בחדרי חרדים" פורסם כי בתשובה שהגיש

⁴³ המשרד לשירותי דת, תזכיר חוק איסור הונאה בכשרות (תיקון) (סמכויות מפקחים), התשע"ד-

2013

⁴⁴ קובי נחשוני, "משטרת הכשרות" בדרך: פקחים עם מדים יפשו על מסעדות, אתר ynet,

30.12.2013.

לבג"ץ המשרד לשירותי דת, יום לפני שהודיע על "מהפכת הכשרות", נאמר כי "ההיבטים הכלכליים עדיין לא נבחנו, מאחר וההצעה עדיין לא מפורטת".⁴⁵

3.2. כשרות לימות החול

הצעה נוספת בתחום הכשרות שעוררה הדים רבים היא הצעתו של חבר הכנסת אלעזר שטרן ("התנועה") לחייב את הרבנות לתת תעודת כשרות לימות החול לעסקים שפתוחים בשבת, בהתאם לעמידה בתנאים הלכתיים שקבעו מספר רבנים מקומיים באזור הצפון.⁴⁶ חוק איסור הונאה בכשרות, התשמ"ג-1983, קובע כי "במתן תעודת הכשר יתחשב הרב בדיני הכשרות בלבד". לטענת חבר הכנסת שטרן, מאחר שהגדרת המונח "דיני כשרות" אינה ברורה, בפועל נמתח הגבול, וכתוצאה מכך, נשקלים שיקולים אשר אינם קשורים לכשרות המזון המוגש או הנמכר במקום, כדוגמת חילול שבת.

ברבנות הראשית הביעו התנגדות עזה לחוק. היועץ המשפטי של הרבנות הראשית, עו"ד הראל גולדברג, טען כי "צמצום שיקול דעתו של הרב המקומי, באמצעות חקיקה, בנושאים המצויים בליבת דיני הכשרות, עשוי לפגוע באמון הציבור שומרי הכשרות בכשרות המוסדית של הרבנות הראשית והרבנויות המקומיות".⁴⁷

ועדת השרים לענייני חקיקה הצביעה בעד ההצעה ביולי 2014 אך בסופו של דבר ההצעה לא הגיעה לקריאה טרומית בשלל ערר שהגיש כנגדה השר אורי אורבך,

⁴⁵ אהרן רבינוביץ, 'מהפכת הכשרות: השפן של ח"כ אלי בן דהאן', אתר בחדרי חרדים, 6.2.2014.

⁴⁶ אלעזר שטרן, הצעת חוק איסור הונאה בכשרות (תיקון – כשרות בלבד ובית אוכל הפתוח בשבת), התשע"ד-2013.

⁴⁷ חנן גרינווד, 'הרבנות הראשית: חוק כשרות ביום חול הינו ניסיון לא ראוי להתערב בעבודת הרבנות', אתר כיפה, 16.7.2014.

ממפלגת "הבית היהודי". לטענת אורבך, "הצעת החוק של אלעזר שטרן בצורתה הנוכחית עלולה לגרום לכך שאלפי בתי עסק נוספים יפתחו בשבת".⁴⁸ עם זאת, אורבך הוסיף כי "אני מודע גם ליתרונות שיש בהצעה ולכן נבוא בדברים עם המציע כדי לחזק את הכשרות בלי לגרום לפתיחה המונית של בתי עסק בשבת".⁴⁹ עד לפיזור הכנסת לא פורסמו הסכמות כלשהן אליהן הגיעו אורבך ושטרן בעניין זה.

⁴⁸ חנן גרינווד, 'אורי אורבך: חוק כשרות ביום חול יפגע בשבת וברבנות', אתר כיפה, 16.7.2014.

⁴⁹ ש.ם.

4. פרק ד: שבת

4.1. תחבורה ציבורית בשבת

בתחום השבת הנושא המרכזי שנידון בכנסת הוא הפעלת תחבורה ציבורית. בספטמבר 2013 הודיעה סיעת "יש עתיד" על טיוטת הצעת חוק שתאפשר לעיריות לקבוע האם ברצונן להפעיל בתחומן תחבורה ציבורית בשבת.⁵⁰ ההצעה, שלפיה קווי אוטובוס ינועו בצירי תנועה ראשיים ולא יעברו בשכונות בעלות צביון דתי, לא קודמה לבסוף. במקביל, הגיש חבר הכנסת ניצן הורוביץ ("מרצ") הצעה אחרת בנושא.⁵¹ מטרת הצעת החוק של הורוביץ הייתה לאפשר פעולה סדירה של תחבורה ציבורית ביום המנוחה השבועי. ההצעה נידונה ביוני 2014 בוועדת השרים לענייני חקיקה ולא התקבלה: שרי "הבית היהודי" ו"הליכוד" התנגדו להצעה, שרי "יש עתיד" תמכו בה, ושרי "ישראל ביתנו" ו"התנועה" נמנעו.⁵² שרת המשפטים ציפי לבני ("התנועה") טענה כי היא נמנעת בהצבעה כיוון שמחד היא סבורה שיש לאפשר פעילות תחבורה ציבורית בשבת, אך מאידך היא סבורה שהחוק גורף מדי ולא מידתי.⁵³

הצעה נוספת בתחום השבת שהתייחסה, בין היתר, לנושא התחבורה הציבורית, קודמה על ידי חברי הכנסת אלעזר שטרן ("התנועה") ורות קלדרון ("יש עתיד") לקראת פיזור הכנסת. בספטמבר 2014 פורסם כי חברי הכנסת שטרן וקלדרון

⁵⁰ דניאל שמיל, 'הצעת חוק: עיריות יקבעו אם להפעיל בתחומן תחבורה ציבורית בשבת', אתר דה-מארקר, 22.9.2013.

⁵¹ ניצן הורוביץ וקבוצת חברי כנסת, הצעת חוק הפעלת תחבורה ציבורית ביום המנוחה השבועי, התשע"ג-2013.

⁵² 'הצבעה בוועדת השרים: לא התקבלה הצעת החוק של חברי סיעת מרצ להפעלת תחבורה ציבורית בשבת', אתר על משמר הכנסת, 29.6.2014.

⁵³ עמית סגל, 'השרים התנגדו להצעת החוק להפעלת תחבורה ציבורית בשבת', אתר מאקו, 29.6.2014.

מתעתדים להגיש הצעת חוק שתסדיר את מעמד השבת בישראל ברוח אמנת גביזון-מדן. על פי ההצעה, יתאפשר לרשויות מקומיות לאשר הפעלת תחבורה ציבורית בתחום שיפוטן באמצעות מוניות שירות, וכן תורחב האפשרות לפתוח אזורי בילוי ותרבות, אף במתנ"סים. מנגד, ההצעה ביקשה לאסור על פעילות מסחר כולל במתחמי קניות ובקניונים.⁵⁴ ההצעה הונחה על שולחן הכנסת בתחילת דצמבר 2014, אך בשל פיזור הכנסת היא כלל לא נידונה.⁵⁵

4.2. חוק עזר לפתיחת מרכולים בשבת

סוגיה נוספת בתחום השבת שעלתה על הפרק בכהונה הכנסת ה-19 היא סוגית פתיחת המרכולים בשבת בתל אביב. ביוני 2013 מתח בית המשפט העליון ביקורת על האופן שבו אכפה עיריית תל אביב את חוק העזר האוסר להפעיל בתי עסק בשבת. העירייה הסתפקה במתן קנסות לעסקים הפועלים בשבת, אך לא מנעה את פתיחתם, כך שרשתות השיווק הגדולות ספגו את הקנסות והמשיכו לפעול, בעוד בעלי מכולות ופיצוציות לא עמדו בקנסות. שופטי העליון הורו לעירייה לשקול תוך 60 יום את האפשרות לפנות לבית המשפט לעניינים מקומיים ולבקש להוציא צווי סגירה לעסקים המפרים את חוק העזר באופן שיטתי, או לשנות את חוק העזר כך שיאפשר פתיחת עסקים בשבת.⁵⁶

במרץ 2014, תשעה חודשים לאחר פסיקת בית המשפט העליון, הוסיפה עיריית תל אביב תיקון לחוק העזר העירוני המסדיר הפעלת עסקים בשבת. התיקון קבע כי ניתן

⁵⁴ מורן אזולאי, 'המאבק הבא בקואליציה: הקרב על השבת חוזר', אתר **ynet**, 7.9.2014; יוסי זילברמן, 'בילוי ותחבורה ציבורית בשבת? כן; מסחר? לא', אתר **מאקו**, 7.9.2014.

⁵⁵ עידן יוסף, 'הצעת חוק: הסדרת השבת ברוח גביזון-מדן', אתר **News1**, 3.12.2014.

⁵⁶ ע"מ 2469/12 מוריס ברמר נ' עיריית תל-אביב יפו.

יהיה לפתוח מרכולים ופיצוציות בשבתות ובחגים, בהתאם לרשימת רחובות המצורפת אליו. בכל רחוב קבעה העירייה מכסה של מרכולים שיינתן להם היתר לפעול בכל ימות השבוע, ולמעשה, העירייה ביקשה לעגן בחוק העזר את שימורו של המצב הקיים בעיר ולאפשר ל-300 מרכולים שנפתחו בעבר בשבת להמשיך לעשות זאת.⁵⁷

מספר חודשים לאחר מכן, ביוני 2014, החליט שר הפנים גדעון סער ("הליכוד") להשתמש בסמכות המוענקת לו שלא לאשר חוק עזר שתקנה רשות מקומית. סער טען כי "חוק העזר המוצע פוגע בערכים של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. הוא פוגע במרכיב הדמוקרטי בכך שהוא יוצר זילות לעקרון שלטון החוק שהינו יסודי בכל משטר דמוקרטי. הוא פוגע במרכיב היהודי בפוגעו בצביון הלאומי והחברתי של השבת שהוא מרכיב של המרחב הציבורי. חוק העזר המוצע פוגע באיזונים העדינים בדבר הפעילות העסקית המקובלת בשבת".⁵⁸

באוגוסט 2014 החליטה עיריית תל אביב לתקן שוב את חוק העזר העירוני ולאפשר ל-165 מרכולים לפתוח בשבת. בעקבות החלטה זו ביקש בית המשפט לעניינים מקומיים בתל אביב לדחות את הדיון במתן צווי סגירה לבתי עסק בתל אביב מחודש אוגוסט לחודש נובמבר, בשל הרצון להמתין להחלטת שר הפנים גדעון סער בדבר הצעת התיקון החדשה שגיבשה העירייה לחוק העזר העירוני.⁵⁹ כחודש לאחר החלטת בית המשפט הודיע השר סער כי הוא פורש מהחיים הפוליטיים, ולכן ביקש להשהות את הדיון בנושא ולעביר את המשך העיסוק בנושא למחליפו, אך בית

⁵⁷ אילן ליאור, 'הנהלת עיריית ת"א אישרה פתיחת מרכולים בשבתות בחלק מהעיר', אתר הארץ, 3.3.2014.

⁵⁸ רויטל חובל, 'שר הפנים פסל את החוק המאפשר פתיחת מרכולים בתל אביב בשבת', אתר הארץ, 29.6.2014.

⁵⁹ דנה ירקצי ויקי אדמקר, 'מרכולים בתל אביב יישארו פתוחים בשבת עד נובמבר', אתר וואלה, 14.8.2014.

המשפט לא קיבל את טענתו. בנובמבר 2014 הורה בית המשפט לעניינים מקומיים לבטל את צווי הסגירה שהוציאה עיריית תל אביב נגד רשתות שיווק ומכולות, כיוון ששר הפנים הפורש, גדעון סער, נמנע מעריכת שימוע לראש העיר.⁶⁰ לפיכך, לעת עתה המרכולים בתל אביב ממשיכים לפעול בשבת, ושר הפנים שתמנה הממשלה הבאה יוכל להידרש מחדש לסוגיה זו.

⁶⁰ איתי בלומנטל, 'עסקים בתל אביב לא ייסגרו בשבת', אתר [ynet](http://ynet.com), 11.11.2014.

5. פרק ה: גיור

סוגיית הגיור הייתה אחת מהסוגיות מעוררות המחלקות בענייני דת ומדינה בכנסת ה-19. מי שהוביל את המהלך לרפורמה במערך הגיור היה חבר הכנסת אלעזר שטרן ("התנועה") שעם תחילת כהונת הכנסת הניח הצעת חוק שמטרתה לאפשר לרבני ערים להקים בתי דין לגיור, בניגוד למצב הקיים שבו הרבנות הראשית היא המפקחת הראשית על הגיורים הנערכים בישראל.⁶¹ הצעה זו הנה למעשה הניסיון השני בשנים האחרונות לקדם הכרה של המדינה בגיורים הנעשים על ידי רבני ערים. קדם לה מאבקו של חבר הכנסת דודו רותם ("ישראל ביתנו") בשנת 2009 שלא צלח לבסוף.⁶²

שני טיעונים מרכזיים הובאו על ידי המצדדים בהצעת החוק: האחד הצביע על בעיות בירוקרטיות הקיימות כיום בבתי הדין המיוחדים לגיור, שלטענת חבר הכנסת רותם, "אינם עונים על הדרישה לגיור, וכתוצאה מכך נוצרים צווארי בקבוק בתהליכי הגיור הגורמים פגיעה קשה במבקשים להתגייר".⁶³ הטיעון השני, וככל הנראה המרכזי יותר, הוא הרצון לקדם מדיניות גיור מקלה יותר מזו הנהוגה כיום ברבנות הראשית. כך למשל, ארגון רבני "צהר" שצייד בהצעת החוק נימק זאת בטענה כי יש "לשחרר את טבעת החנק החרדית שלפתיחה את מערך הגיור".⁶⁴

ההצעה עוררה התנגדות בקרב הסיעות החרדיות ובקרב קבוצת רבנים בציונות הדתית. הטענות המרכזיות כנגד החוק היו שהוא יביא לגיורים שלא לפי ההלכה,

⁶¹ אלעזר שטרן וקבוצת חברי כנסת, הצעת חוק לתיקון פקודת העדה הדתית (המרה) (גיור על ידי רב עיר ומועצה מקומית), התשע"ג-2013.

⁶² דוד רותם, הצעת חוק הרבנות הראשית לישראל תיקון מס' 3 - סמכות בענייני גיור, התשס"ט-2009.

⁶³ דוד רותם, הצעת חוק פקודת העדה הדתית (המרה) (תיקון), התשס"ז-2007.

⁶⁴ יצחק ססלר, 'רבני "צהר" נגד הרבנות: "לשחרר את טבעת החנק החרדית"', אתר ynet, 19.3.2014.

ויש שטענו שהחוק אף מקדם גיורים רפורמים.⁶⁵ כמו כן, היו שהצביעו על כך שהחוק מהווה פגיעה במעמדה של הרבנות הראשית כגורם דתי מרכזי במדינה.⁶⁶

כפועל, הצעת החוק עברה בוועדת השרים לענייני חקיקה ובקריאה טרומית בנובמבר 2013 כאשר על אף ההתנגדות של הרבנים הראשיים לישראל, שרי "בית היהודי" תמכו בהצעה.⁶⁷ לאחר מכן, בפברואר 2014 עבר החוק בקריאה ראשונה בכנסת.⁶⁸ עם זאת, בשלב זה החלה להתגבר ההתנגדות של גורמים ב"בית היהודי" להצעת החוק וסגן השר לשירותי דת אלי בן דהן פרסם תזכיר חוק גיור עם שינויים משמעותיים מהצעת החוק של חבר הכנסת שטרן.⁶⁹ ההבדל המרכזי בין שתי ההצעות טמון בכך שבהצעה של המשרד לשירותי דת ניתנה לרבנים הראשיים האפשרות למנות את אחד מדייני הגיור בהרכב של רבני הערים ולהטיל ווטו על הגיורים של כל רב עיר, מה שלטענת חבר הכנסת שטרן שמט את עיקרי הצעתו מן היסוד.

במשך מרבית שנת 2014 התנהל משא ומתן בנוגע להצעת החוק. ב"בית היהודי" התקשו לקבל את הצעת החוק בשל התנגדות של רבנים רבים בציונות הדתית,⁷⁰ ומנגד, ספגו ביקורות קשות מצד קבוצות רבנים כמו "צהר" ו"בית הלל" על חוסר

⁶⁵ ראו למשל: ישי כהן, 'כלפה טוען: מחטף הגיור יכל להביא להכרה בגיור רפורמי', אתר כיכר השבת, 20.3.2014; אבי נריה חן, 'האקדח הטוען של חוק הגיור', אתר סרוגים, 16.3.2014.

⁶⁶ צבי שיימן, 'הרב דב ליאור: חוק הגיור מהווה פגיעה קשה ברבנות הראשית', אתר סרוגים, 11.9.2014.

⁶⁷ יהונתן ליס ויאיר אטינגר, 'חוק הגיור אושר בוועדת השרים, בתמיכת הבית היהודי', אתר הארץ, 3.11.2013.

⁶⁸ יותנן אורין, "'חוק הגיור' של שטרן עבר בקריאה ראשונה', אתר nrg, 17.2.2014.

⁶⁹ המשרד לשירותי דת, תזכיר פקודת העדה הדתית (המרה): תיקון פקודת העדה הדתית (המרה) (גיור), התשע"ד-2014.

⁷⁰ יהודה הלוי, 'מכה לבית היהודי: רבני הציונות נגד חוק הגיור', אתר בחדרי חרדים, 21.8.2014.

התמיכה שלהם בחוק.⁷¹ ראש הממשלה בנימין נתניהו ("הליכוד") התקשה לקדם את הצעת החוק בשל החשש שלו מהתנגדותן העזה של הסיעות החרדיות להצעת החוק, על אף היותן באופוזיציה.

בשל כך, הוחלט לקדם מתווה של נוסח פשרה שיובא להחלטת ממשלה ולא כחקיקת חוק, שכן החלטת ממשלה הינה קל יותר לשינוי עתידי. למרות זאת, העברת החלטת הממשלה התעכבה ובאוקטובר 2014 הודיע ראש הממשלה בנימין נתניהו לראשי סיעות הקואליציה כי הוא מתנגד הן להצעת חוק והן להחלטת ממשלה, ולפיכך אם החוק יעלה בכנסת כחקיקה פרטית, הוא יצביע נגדו ויביא להפלתו.⁷² מספר ימים לאחר מכן אושר החוק בוועדת חוקה לקראת קריאה שנייה ושלישית וזאת בזכות תמיכת סיעות "ישראל ביתנו", "יש עתיד" ו"העבודה".⁷³ בשלב זה הבין נתניהו כי אינו יכול לעצור את החקיקה ולפיכך הוחזר המתווה של החלטת הממשלה.

בהחלטת הממשלה שהתקבלה בתחילת נובמבר 2014 נקבע כי בתוך 14 יום תוקם ועדת היגוי שתורכב מראש מערך הגיור, הרב יצחק פריץ, ומקבוצת רבנים בכירים בציונות הדתית: הרב צפניה דרורי, הרב חיים דרוקמן, הרב יעקב מדן, והרב נחום רבינוביץ'. על פי ההחלטה, "הוועדה תתאים את כללי הדיון בבקשות לגיור לעבודתם של מותבי הגיור המקומיים. כללי הדיון בבקשות לגיור יוגשו בתוך 30 יום מהקמת הוועדה לשר לשירותי דת ולשרת המשפטים לצורך אישורם".⁷⁴

⁷¹ יונתן אוריך ומנדי גרוזמן, 'משבר הגיור: לחץ רבני להעברת חוק הגיור בממשלה', אתר nrg, 26.10.2014.

⁷² בני משה, 'נתניהו מפיל את חוק הגיור', אתר ערוץ 7, 20.10.2014.

⁷³ יהונתן ליס, 'ועדת החוקה אישרה את חוק הגיור לקריאה שנייה ושלישית', אתר הארץ, 27.10.2014.

⁷⁴ מותבי גיור מקומיים, החלטת ממשלה מספר 2147, 2.11.2014.

נכון לתחילת ינואר 2015 סיימה ועדת ההיגוי להכין את הכללים ואת הקריטריונים הנדרשים והעבירה את מסקנותיה לראש מערך הגיור, שאמור להעביר זאת לחתימת השרים.

6. פרק ו: קבורה

6.1. קבורה אזרחית

חבר הכנסת יואל רזבוזוב ("יש עתיד"), יו"ר ועדת העלייה, הקליטה והתפוצות, פעל במסגרת פעילות הכנסת לקידום הקבורה האזרחית בישראל. קבורה אזרחית חלופית הוסדרה בחוק הזכות לקבורה אזרחית חלופית, התשנ"ו-1995 שלפיו קבורה אזרחית מיועדת לנפטרים יהודים החפצים בקבורה על-פי השקפת עולמם, לחסרי עדה דתית מוכרת וליהודים שאינם יכולים להיקבר על-פי ההלכה היהודית. ביצוע החוק מופקד מאז חקיקתו בידי השר לשירותי דת. במהלך שני העשורים שעברו, כמעט ולא פותחו בתי קברות אזרחיים וחלקות לקבורה אזרחית. חבר הכנסת רזבוזוב ביקש לקדם הצעת חוק שתעביר את הסמכויות בנושא מהמשרד לשירותי דת למשרד הפנים בטענה כי הדבר יביא לזירוז הפעילות בתחום. כפי שטען ליאור שחר מנהל אגף תיאום ובקרה במשרד הפנים דיווח לוועדה: "בעקבות הצעת החוק שהגיש ח"כ יואל רזבוזוב להעברת סמכויות הקבורה האזרחית ממשרד הדתות למשרד הפנים, הוקמה ועדת מנכ"לים שתפקידיה לבחון את הצעדים הנדרשים בנושא סמכויות משרדי הממשלה ולהקצות משאבים לצורך העניין".⁷⁵

כמו כן, חבר הכנסת רזבוזוב כינס מספר ישיבות של ועדת העלייה, הקליטה והתפוצות שעסקו בקידום העניין. במסמך שהכין מכון המחקר והמידע של הכנסת באוקטובר 2014 לקראת הישיבה שכינס רזבוזוב בנושא, נכתב כי "ועדה (-של המנכ"לים) זו הקימה צוות עבודה ייעודי בין-משרדי בהובלת המשרד לשירותי דת

⁷⁵ עידן יוסף, 'הוקמה ועדת מנכ"לים לקבורה אזרחית', אתר News1, 9.6.2014.

כדי להסיר את החסמים העומדים בפני יישום החוק לקבורה אזרחית. ועדת המשנה טרם סיימה את עבודתה".⁷⁶

6.2. קבורת חללי צה"ל שאינם יהודים לפי ההלכה

נושא אחר בתחום הקבורה שנידון בכנסת ה-19 הוא סוגיית קבורתם של חללי צה"ל הזכאים לעלייה על פי חוק השבות, אך אינם יהודים על פי ההלכה. בתחילת פעילות הכנסת הגיש חבר הכנסת אלעזר שטרן ("התנועה"), שכיהן בעבר כראש אגף משאבי אנוש (כיום אכ"א) בצה"ל, הצעת חוק לתיקון חוק בתי קברות צבאיים התש"י-1950, עליה חתמו עשרים ושישה חברי כנסת. על פי ההצעה, "חייל שנפטר, לרבות חייל הזכאי לזכויות לפי סעיף 4א לחוק השבות התש"י-1950 – בחר קרובו שיובא לקבורה בבית קברות צבאי, ייקבר בחלקה, בשורה ובצמוד לקברי החיילים הקבורים במקום".⁷⁷ בדברי ההסבר להצעה נטען כי בשנים האחרונות עלתה מספר פעמים סוגיית מקום קבורתם של חללים אלו בתוך בית העלמין הצבאי ורבים מהם נקברו בנפרד מחבריהם שאיתם שירתו ונפלו כתף אל כתף.

בסוף יוני 2013 הועלתה ההצעה לדיון בוועדת השרים לענייני חקיקה, ושר הביטחון משה יעלון ("הליכוד") ונציגיו ביקשו ארכה של שבוע כדי לבחון את הנושא. במהלך השבוע הגיע השר יעלון להסכמה עם חבר הכנסת שטרן ולפיה ייקברו חללי צה"ל אלו בחלקה אחת עם החללים היהודים – אך בשורות נפרדות. על פי הפרסומים להסכמה היו שותפים גם סגן השר לשירותי דת אלי בן דהן והרב הצבאי הראשי הרב רפי פרץ. לאור ההסכמה החליט חבר הכנסת שטרן למשוך את הצעת

⁷⁶ צח בן יהודה, קבורה אזרחית בישראל – מסמך עדכון, הכנסת – מרכז המחקר והמידע, אוקטובר 2014.

⁷⁷ אלעזר שטרן, הצעת חוק בתי קברות צבאיים (תיקון – חיילים זכאי חוק השבות), התשע"ג-2013.

החוק שגיבש בנושא, שהייתה אמורה לעלות לדיון בוועדת השרים לענייני חקיקה.⁷⁸ במקום הצעת החוק, הייתה אמורה להיכנס לתוקפה תקנה שתקבע את הסדרי קבורתם של החללים שיהדותם מוטלת בספק או שאינם מוכרים כיהודים, אך למעשה תקנה שכזו לא פורסמה עד היום.

6.3. מכירת מוצרים בבתי קברות

כיום מוצעים למכירה בשטחי בתי הקברות בארץ מוצרים רבים, בין היתר, קמעות ותשמישי קדושה, וכן שירותי תפילה, חזנות וקריאת פרקי תהילים. הצעת חוק של חבר הכנסת עופר שלח ("יש עתיד") ביקשה לאסור מכירה או שיווק של כל מוצר, שירות או מלאכה בשטח בית קברות, למעט במקרים חריגים שבהם יינתן אישור מיוחד לכך מטעם מנכ"ל המשרד לשירותי דת.⁷⁹ בדברי ההסבר להצעה נכתב כי "הצעת החוק נועדה למנוע מכירת מוצרים ושירותים בשטח בתי עלמין באופן שעלול לפגוע ברגשות האבלים".

ההצעה לא זכתה להתנגדות, גם לא מהסיעות הדתיות, אך בדיון שנערך בוועדת הפנים טענו נציגי המשרד לשירותי דת וחבר הכנסת אברהם מיכאלי ("ש"ס") כי לא יהיה ניתן לאכוף בפועל את הצעת החוק. מנגד, טען חבר הכנסת שלח כי מטרת הצעת החוק לתת סמכות בידי חברות הקדישא להרחיק גורמים נצלניים שכן

⁷⁸ שבת בנדט, 'הושגה הסכמה: חללים לא-יהודים ייקברו באותה חלקה', אתר וואלה, 7.7.2013; חזקי עזרא, באותה חלקה, בשורה נפרדת, אתר ערוץ 7, 6.7.2013.

⁷⁹ עופר שלח וקבוצת חברי כנסת, הצעת חוק שירותי הדת היהודיים (תיקון מס' 23) (איסור מכירה בבית עלמין), התשע"ד–2014.

המחוקק מצפה ממי שאחראי להחזיק את המקום נקי ומסודר לדאוג גם לסדר בענייני מכירות ושיווק.⁸⁰

ההצעה עברה בוועדת השרים לענייני חקיקה ובקריאה טרומית בדצמבר 2013, ולאחר מכן עברה בקריאה ראשונה ביולי 2014.⁸¹ בנובמבר 2014 ההצעה אושרה בוועדת הפנים והגנת הסביבה לקראת קריאה שנייה ושלישית,⁸² אך בשל פיזור הכנסת ההצעה לא עברה בסופו של דבר.

⁸⁰ ידידיה בן אור, 'אושר: איסור מכירת מוצרים בבתי עלמין', אתר ערוץ 7, 21.7.2014.

⁸¹ מחלקה ראשונה, 'בקריאה ראשונה: איסור מכירה או שיווק בשטח בית עלמין', אתר News1, 29.7.2014.

⁸² הודעות הכנסת, ועדת הפנים אישרה לקריאה שנייה ושלישית: הסוף למאכערים בבתי העלמין, אתר הכנסת, 10.11.2014.

7. פרק ז: מועצות דתיות

7.1. "המהפכה בשירותי הדת"

במסגרת "המהפכה בשירותי הדת" עליה הודיעו השר לשירותי דת נפתלי בנט וסגנו אלי בן דהן ("הבית היהודי") במאי 2013 הוכרז על מהפכה בתחום המועצות הדתיות שכללה שני שינויים משמעותיים:

1. צמצום מועצות דתיות: צמצום מספר המועצות הדתיות מ-133 ל-80 מועצות דתיות. נטען כי המספר של המועצות הדתיות גבוה מדי וגורם לחוסר יעילות.⁸³

2. מינויים מקצועיים ולא פוליטיים: בהקשר זה טען בן דהן כי "מועצה דתית מיוצגת היום ב-90% על ידי נציגי המועצה המקומית והשר לשירותי דת. המועצה תיהפך לגוף מקצועי ולא פוליטי... יו"ר המועצה ייבחר במכרז או ועדת איתור - ללא שיוך פוליטי, אלא דרך אמות מידה מקצועיות. ועדה של המשרד לשירותי דת בוחנת עכשיו כיצד לעשות זאת בפועל".⁸⁴

בדיון שנערך בוועדת הפנים של הכנסת ביוני 2014, למעלה משנה לאחר ההכרזה על המהפכה בנושא, הודיע סגן השר בן דהן כי במשך שנה עבדו במשרד על טיוטת הצעת חוק בנושא זה והיא עברה לעיון משרד המשפטים, כך שהוא מקווה להביאה בקרוב לדיון בוועדת השרים לענייני חקיקה.⁸⁵ למעשה, עד פיזור הכנסת בדצמבר 2014 לא הובאה כל הצעת חוק בנושא, כך שהמהפכה במועצות הדתיות עליה הוכרז במאי 2013 לא יצאה אל הפועל.

⁸³ תומר אביטל, 'רפורמה בשירותי הדת: המועצות הדתיות יצמצמו מ-133 ל-80', אתר כלכליסט, 19.5.2013.

⁸⁴ שם.

⁸⁵ פרוטוקול מס' 323 משיבת ועדת הפנים והגנת הסביבה, יום רביעי, כ"ז בסיון התשע"ד (25 ביוני 2014), שעה 9:00.

7.2. הצעות נוספות

ביטול המועצות הדתיות: במהלך הכנסת ה-19 הועלו מספר הצעות שביקשו לבטל את קיומן של המועצות הדתיות ולהעבירן לרשות המקומית. הצעות אלו הוצעו על ידי חברי הכנסת רוברט אילטוב ("ישראל ביתנו"), אלעזר שטרן ומאיר שטרית ("התנועה"). אף אחת מן ההצעות הללו לא קודמה בפועל. כאשר תכנן חבר הכנסת אילטוב לקדם את הצעתו בינואר 2014, טענו "בבית היהודי" כי אין צורך בהצעה כיוון ש"סגן שר הדתות מטעמם אלי בן דהן מקדם בעצמו תכנית לאיחוד של מועצות דתיות, ועל כן אין צורך בהצעה".⁸⁶ כאמור לעיל, הצעתו של בן דהן לא יצאה לבסוף אל הפועל.

שינוי תקצוב המועצות הדתיות: באוקטובר 2013 החליטה הממשלה לערוך שינוי בתקצוב המועצות הדתיות על פי הצעתו של סגן השר לשירותי דת, אלי בן דהן. ברירת המחדל של מימון המועצה הדתית הוא שהממשלה משלמת 40% מתקציב המועצה הדתית והרשות המקומית משלמת 60%. על פי הצעתו של סגן השר בן דהן שהתקבלה בממשלה ברשויות מקומיות חלשות תשלם הרשות כ-25% מתקציב המועצה הדתית והמשרד לשירותי דת ישלם כ-75% ואילו רשויות מקומיות חזקות (כמו חיפה ותל אביב) ישלמו עד 75% מתקציב המועצה הדתית והמשרד לשירותי דת ישלם כ-25%.⁸⁷

⁸⁶ זאב קם, 'מסתמן: רוב בקואליציה לביטול המועצות הדתיות', אתר nrg, 2.1.2014.

⁸⁷ אורלי הררי, 'הממשלה אישרה: תקצוב חברתי למועצות הדתיות', אתר ערוץ 7, 20.10.2013.

8. פרק ח: רבנות ראשית

8.1. הגוף הבוחר

באמצע כהונת הכנסת ה-19, בחודש יולי 2013, נערכו הבחירות לרבנות הראשית המתקיימות אחת לעשור. בשל כך, עם תחילת כהונת הכנסת במרץ 2013 הוגשה הצעת חוק על ידי חבר הכנסת אלעזר שטרן ("התנועה") שביקשה לשנות את הרכב הגוף הבוחר. ההצעה – עליה היו חתומים גם חברי הכנסת אורי אורבך ("הבית היהודי"), יצחק הרצוג ("העבודה"), דוד צור ("התנועה"), עליזה לביא ושי פירון ("יש עתיד") – ביקשה להרחיב את מספר החברים בגוף הבוחר מ-150 ל-200, ולהוסיף ייצוג נשי משמעותי בדמות 10 נציגות ארגוני נשים ו-10 טוענות רבניות.

יוזם ההצעה, חבר הכנסת שטרן, טען כי במצב החוק הקיים הגוף הבוחר אינו מייצג את החברה הישראלית: "במצב הנוכחי לא משנה מה הוא רצון העם ואף לא רצונה של המנהיגות הנבחרת אלא קבוצה של רבנים ממונים עלולה להנציח את ניתוקה של הרבנות מצרכיה של החברה הישראלית. באין שינוי תמשיך הרבנות הראשית להיות מנותקת מהחברה הישראלית".⁸⁸ התנגדות מרכזית להצעה עלתה בקרב הסיעות החרדיות שחששו לירידת כוחן בגוף הבוחר ולבחירתו של המועמד הרב דוד סתיו שלא היה מקובל עליהן. התנגדות נוספת טענה כי מדובר בחוק פרסונלי ובשינוי כללי המשחק תוך כדי תנועה באופן שאינו ראוי.⁸⁹

ההצעה עברה בוועדת השרים לענייני חקיקה באפריל 2013, מספר חודשים לפני קיום הבחירות, אך היא לא עברה לבסוף בכנסת בשל וטו שהטילה עליה מפלגת

⁸⁸ קובי נחשוני, 'הצעת חוק: מהפך בשיטת בחירת הרבנים הראשיים', אתר **ynet**, 12.3.2013.

⁸⁹ ש.ם.

"הבית היהודי" במאי 2014,⁹⁰ על אף שהשר אורי אורבך, מבכירי המפלגה, היה חתום על הצעת החוק. באופן פורמלי טענה המפלגה כי היא חוששת שההצעה תגדיל את כוחו של ראש הממשלה בגוף הבוחר,⁹¹ אך בפועל הווטו היה ככל הנראה ביטוי לתפיסתם של גורמים שמרניים בתוך המפלגה שהתנגדו באופן עקרוני לקידום הצעת החוק.

8.2. רב ראשי אחד

עוד בטרם הבחירות לרבנות הראשית, באפריל 2013, הגיש חבר הכנסת משה פייגלין ("הליכוד"), יחד עם חברי הכנסת עליזה לביא ודב ליפמן ("יש עתיד"), הצעת חוק לביטול הכפילות ברבנות הראשית.⁹² מיד לאחר הבחירות לרבנות הראשית הודיע השר לשירותי דת נפתלי בנט ("הבית היהודי") כי יקדם הצעת חוק לפיה יכהן רב ראשי אחד בלבד. ואכן, בנובמבר 2013, הוציא משרד המשפטים – בתמיכת שרת המשפטים ציפי לבני והשר לשירותי דת נפתלי בנט – תזכיר חוק בנושא.⁹³ גם סגן השר לשירותי דת אלי בן דהן הודיע כי הוא תומך בהצעה ויפעל לקדם אותה.⁹⁴

מטרת שתי הצעות החוק הייתה לבטל את המציאות שנהגה ברבנות הראשית מאז הקמתה, לפיה מכהנים במקביל שני רבני ראשיים, האחד ספרדי והשני אשכנזי, כך

⁹⁰ זאב קם, ארי גלהר, ואריק בנדר, 'הבית היהודי הטיל וטו על חוק הרבנים הראשיים', אתר nrg, 28.5.2013.

⁹¹ שם.

⁹² משה פייגלין, הצעת חוק הרבנות הראשית לישראל (תיקון - רב ראשי אחד לכל עדות ישראל), התשע"ג-2013.

⁹³ משרד המשפטים, תזכיר חוק הרבנות הראשית לישראל (תיקון - רב ראשי אחד), התשע"ד-2013.

⁹⁴ 'הונתן ליס, אושר בקריאה ראשונה: רק רב ראשי אחד החל מ-2024', אתר הארץ, 24.6.2014.

שכל אחד מכהן במשך חצי קדנציה בתפקיד נשיא מועצת הרבנות הראשית ובחצי השני בתפקיד נשיא בית הדין הגדול. על פי הצעות החוק בתפקיד הרב הראשי יכהן רב ראשי אחד בלבד שיהווה נשיא מועצת הרבנות הראשית, ואילו נשיא בית הדין הרבני הגדול ייבחר מקרב הדיינים בבית הדין, כפי שנהוג בבית המשפט העליון.

בדברי ההסבר להצעות החוק נטען כי המציאות שהתפתחה בישראל בעשורים האחרונים מייתרת את הצורך שהיה קיים בעבר בייצוג רבני לפי עדות, ולפיכך ניתן לעבור למסגרת של רב ראשי אחד בלבד. בקרב המתנגדים להצעות החוק נשמעו טענות שונות: יש שטענו כי עדיין יש צורך בייצוג רבני לפי עדות; הרב הראשי לישראל הרב דוד לאו טען כי "על מנת לנהל את שירותי הדת בצורה הטובה ביותר, חובה שבראש שתי המערכות הללו יעמדו רבנים במעמד שווה";⁹⁵ גורמים אחרים הסבירו את התנגדותם בשל החשש מקיצוץ במשרות רבניות, או מכוונות סמויות עתידיות לבטל את משרות הרבנים הראשיים.⁹⁶

הצעת החוק של חבר הכנסת פייגלין עברה בוועדת השרים לענייני חקיקה בנובמבר 2013⁹⁷ והצעת החוק הממשלתית של לבני ובנט עברה בוועדת השרים בינואר 2014.⁹⁸ ביוני 2014 עברה ההצעה הממשלתית בקריאה ראשונה בכנסת ברוב של 22 כנגד 14,⁹⁹ אך ההצעה לא התקדמה מעבר לכך לקריאה שנייה ושלישית, כך שלמעשה הצעת חוק "רב ראשי אחד" לא עברה לבסוף.

⁹⁵ מורן אזולאי, 'השרים אישרו: רב ראשי אחד', אתר **ynet**, 19.1.2014.

⁹⁶ ראו למשל: חיים לב, 'אייכלר: המטרה הנסתרת – מינוי רבה רפורמית', אתר **ערוץ 7**, 20.11.2013.

⁹⁷ חזקי עזרא, 'הצעת החוק לרב ראשי אחד עברה בקריאה טרומית', אתר **ערוץ 7**, 20.11.2013.

⁹⁸ מורן אזולאי, 'השרים אישרו: רב ראשי אחד', אתר **ynet**, 19.1.2014.

⁹⁹ 'הונתן ליס', אושר בקריאה ראשונה: רק רב ראשי אחד החל מ-2024', אתר **הארץ**, 24.6.2014.

9. פרק ט: רבני ערים

9.1. מינוי רבני ערים

חוק שירותי הדת היהודיים התשל"א-1971 מסמיך את השר לשירותי דת לקבוע תקנות בדבר הליך בחירת רבני הערים.¹⁰⁰ על פי התקנות שהיו נהוגות עד לאחרונה, הורכב הגוף הבוחר את רב העיר בחציו מנציגי בתי הכנסת בעיר (שנבחרו על ידי ועדה שהורכבה מנציגי השר לשירותי דת ונציגי הרשות המקומית), והחצי השני התחלק בין נציגי הרשות המקומי ונציגי המועצה הדתית. בעקבות עתירה שהגישה תנועת "נאמני תורה ועבודה" בשנת 2011, הורה בג"צ לשר לשירותי דת לערוך שינויי בתקנות. לטענת שופטי בג"צ:

"דומה כי גם בטענות העותרים יש ממש, באשר לצורך בהרחבת מעורבותם בבחירה של ציבורים רחבים יותר... הדבר משקף גם שאיפה לעירוב ציבור רחב בהחלטות הנוגעות למוסדות שירותי הדת. על רקע האמור, ומבלי להידרש בשלב זה לשאלה בדבר המשקל שיש ליתן לטענות העותרים לגופן, ובמיוחד בפרספקטיבה של התערבות בחקיקת משנה, נבקש את המשיבים לבחון אפשרות של שינוי האיזון בין חברי האספה הבוחרת באופן שיתן יתר משקל לציבור הכללי".¹⁰¹

הוראת בג"צ חייבה את השר לשירותי דת לערוך שינויים בתקנות לבחירת רבני עיר, וכאלו אכן הותקנו בפברואר 2014. על פי התקנות החדשות שקבעו השר לשירותי דת נפתלי בנט וסגנו אלי בן דהן ("הבית היהודי"), בוטל חלקה של המועצה הדתית בגוף הבוחר ובמקביל צומצם חלקם של נציגי בתי הכנסת מחציו של הגוף הבוחר לרבע ממנו. מנגד, הועצם כוחם של נציגי הרשות המקומית מרבע מהגוף הבוחר

¹⁰⁰ חוק שירותי הדת היהודיים (נוסח משולב), תשל"א-1971, סעיף 15.

¹⁰¹ בג"צ 2430/11, עמותת ברית נאמני תורה ועבודה נ' השר לשירותי דת.

לחצי ממנו, ובנוסף, נקבע כי רבע מהגוף הבוחר יורכב מרבני ונציגי ציבור תושבי העיר שייבחרו על ידי השר לשירותי דת בהסכמת ראש הרשות המקומית. כמו כן, קבעו התקנות כי יש חובה של 30% ייצוג נשי בגוף הבוחר.¹⁰²

כנגד התקנות החדשות הוגשה עתירה של סיעת "יהדות התורה". שטענה כי השר הוסמך בחוק להתקין תקנות "לבחירת" רבני ערים, אך בפועל הותקנו תקנות שקבעו הליך מינוי שנשלט באופן מוחלט על ידי השר וראש הרשות המקומית. בבסיס התיקון, טענו חברי הסיעה בבג"צ, ניצבים שיקולים זרים שעניינם רצונם של השר וסגנו לשלוט בהליך הבחירה של רבני עיר ולהביא למינוי רבנים הקרובים לתפיסת עולמם הדתית. בפרט נטען בנוגע להליך בחירת הרבנים בירושלים, כי השר וסגנו מינו את נציגיהם מתוך כוונה לקדם מועמד ספציפי שהם חפצים ביקרו. בית המשפט דחה את העתירה ואישר את חוקיות התקנות, וכן קבע כי לא הונחה תשתית ראייתית מספקת לכך שהשר וסגנו פעלו לקדם באמצעות התקנות החדשות את המועמדים המועדפים עליהם.¹⁰³

9.2. רב עיר אחד

כפי שתואר לעיל, בכנסת ה-19 הוגשו שתי הצעות חוק לביטול הכפילות העדתית ברבנות הראשית. הצעת חוק מקבילה הוגשה על ידי חבר הכנסת אלעזר שטרן ("התנועה") לביטול הכפילות העדתית ברשויות המקומיות.¹⁰⁴ על פי התקנות שהיו קיימות בזמן הגשת הצעת החוק, השר לשירותי דת רשאי לקבוע, בהסכמת הרשות

¹⁰² תקנות שירותי הדת היהודיים (בחירות רבני עיר) (תיקון), התשע"ד-2014.

¹⁰³ בג"צ 4790/14 יהדות התורה - אגודת ישראל - דגל התורה נ' השר לשירותי דת; בג"צ 6037/14 יהדות התורה - אגודת ישראל - דגל התורה נ' השר לשירותי דת.

¹⁰⁴ אלעזר שטרן, הצעת חוק שירותי הדת היהודיים (תיקון - בחירת רבני עיר), התשע"ד-2013.

המקומית, כי ימונו ברשות מקומית שני רבני ערים על פי חלוקה עדתית, רק אם עלה מספר תושבי הישוב היהודים על 20,000.¹⁰⁵ למעשה, בלמעלה מעשרים רשויות מקומיות מכהנים כיום שני רבני ערים.

חבר הכנסת שטרן טען כי "ההידבקות להפרדה העדתית מביאה לריחוק נוסף בין היהדות המבדלת לבין המוני עמך בית ישראל הזקוקים לשירותי הדת במדינה".¹⁰⁶ בנוסף, טען שטרן, "ההצעה הזו תביא לחיסכון של עשרות מיליונים בשנה, כספים שיוכלו להיות מועברים לכל כך הרבה אתגרים חברתיים המשוועים לסכומים שכאלה".¹⁰⁷

בנוסף לביטול הכפילות בתפקידי הרבנות ברשויות המקומיות, ביקשה הצעת החוק של חבר הכנסת שטרן לקבוע קדנציות להליך מינוי רבני ערים, שכן על פי התקנות הנהוגות, תפקיד רב העיר לא מוגבל לקדנציה ורב עיר יכהן עד הגיעו לגיל 75 או 80 (תלוי באיזה שנה נבחר).

הצעת החוק עברה בוועדת השרים לענייני חקיקה בדצמבר 2013 למרות התנגדות של שרי "הבית היהודי".¹⁰⁸ זמן קצר לאחר מכן הגיש השר אורי אריאל ("הבית היהודי") ערר כנגד הצעת החוק שמנע את המשך קידומה בכנסת. הערר הוגש לפי הסכמת יו"ר סיעת "הבית היהודי", איילת שקד, וסגן השר לשירותי דת, אלי בן דהן. לטענת בן דהן, שכאמור לעיל תמך בביטול הכפילות העדתית ברבנות הראשית, "מודל של רב אחד בכל עיר, עדיין אינו מתאים לטעמי. בעוד שרב ראשי למדינת ישראל הוא תפקיד ייצוגי תורני של כלל הציבור בישראל, ולכן הגיוני שדמות

¹⁰⁵ תקנות שירותי הדת היהודיים (בחירות רבני עיר), התשס"ז-2007.

¹⁰⁶ מורן אזולאי, 'ועדת שרים אישרה: רב עיר אחד בלבד', אתר ynet, 1.12.2013.

¹⁰⁷ ש.ם.

¹⁰⁸ ש.ם.

תורנית רשמית אחת תייצג את הפן הדתי במדינה, מה שאין כן בייצוג של קהילות אינדיבידואליות בעיר נתונה".¹⁰⁹

עם זאת, בפברואר 2014, כאשר ערך סגן השר בן דהן שינוי בתקנות בחירת רבני עיר, הוא שינה את מספר התושבים היהודים המינימאלי הנדרש ברשות מקומית לכך שיוכלו להתמנות בה שני רבנים. בעוד המספר המינימאלי הקודם עמד על 20,000 תושבים יהודים, על פי התקנות החדשות שנקבעו המספר הוא 50,000.¹¹⁰

9.3. הדחת רבני ערים

שתי תזכירי חוק של משרדים ממשלתיים בעלי תוכן שונה שהוגשו בכנסת ה-19 עסקו בשאלת הדחת רבני ערים מכהנים מתפקידם. תזכיר הצעת חוק של משרד המשפטים שביקשה לקדם שרת המשפטים ציפי לבני ("התנועה") פורסם בינואר 2014.¹¹¹ התזכיר ביקש להגדיר מחדש את הדין המשמעתי החל על רבני ערים. על פי תזכיר החוק יוקם בית דין למשמעת של רבני ערים והרכבו יהיה: יו"ר - שופט שתמנה שרת המשפטים; דייין שימנו שרת המשפטים ונשיא בית הדין הרבני; וכן רב עיר, שתמנה מועצת הרבנות הראשית. על פי התזכיר, בית הדין למשמעת ידון בעניין של "רב עיר שעשה בישראל או מחוצה לה אחד מאלה, עבר עבירת משמעת - נהג שלא כהלכה במילוי תפקידו; התנהג באופן שאינו הולם את מעמדו של רב בישראל; עבר עבירה שבנסיבות העניין יש בה משום קלון". לבני הסבירה את מטרתה בקידום הצעת החוק ברצון להגביל את התבטאויותיהם של רבני ערים: "רב

¹⁰⁹ ישי קרוב, 'סגן השר בן דהן: שטרן מחפש כותרות', אתר סרוגים, 1.12.2013.

¹¹⁰ תקנות שירותי הדת היהודיים (בחירות רבני עיר) (תיקון), התשע"ד-2014.

¹¹¹ משרד המשפטים, תזכיר חוק שירותי הדת היהודיים (תיקון - דין משמעתי לרבני ערים), התשע"ד-2014.

עיר מקבל שכר מהמדינה. כלומר, אנחנו, משלמי המיסים כחוק משלמים להם את המשכורת. לכן, אבל לא רק בשל כך, לא אתן שיהיו רבנים שיתבטאו בגזענות והומופוביה וידי המדינה יהיו כבולות. כי בדמוקרטיה כולם שווים כלפי החוק והמוסר".¹¹²

מספר ימים לאחר פרסום תזכיר החוק של משרד המשפטים, פרסם סגן השר לשירותי דת אלי בן דהן ("הבית היהודי"), תזכיר חוק בנושא של המשרד לשירותי דת. בעוד הצעת החוק של משרד המשפטים ביקשה להדיח רבנים בשל התנהלות לא ראויה, הצעת החוק של המשרד לשירותי דת התמקדה בתפקוד של הרבנים. על פי ההצעה יוסמך השר לשירותי דת, למנות בהתייעצות עם נשיא מועצת הרבנות הראשית, ועדת בירור שתורכב מדיין, רב עיר ויועץ משפטי לבדיקת תפקודו של רב עיר אם קיים חשש שרב אינו מתפקד כראוי. לטענת בן דהן, "ההצעה באה לתקן לקונה בחוק שכרגע אינה מאפשרת לפעול בענייניו של רב שאינו מתפקד. הרוב המוחלט של רבני ישראל מסורים לעבודתם, אך לצערנו בשנים האחרונות התגלו מקרים שבהם לא היה ניתן לטפל ובכך באה לטפל הצעת החוק".¹¹³

הצעת החוק של משרד המשפטים עברה בוועדת השרים לענייני חקיקה בפברואר 2014 אך בתחילה הוגש עליה ערר של השר אורי אריאל ("הבית היהודי").¹¹⁴ ביולי 2014 ההצעה עלתה שנית בוועדת השרים לענייני חקיקה ועברה. עם זאת, ההצעה

¹¹² חנן גרינווד, 'התשובה של בן דהן לציפי לבני: ביטול חסינות רבני הערים מפני פיטורין', אתר כיפה, 8.1.2014.

¹¹³ מנדי גרוזמן, 'הצעת חוק תאפשר לראשונה להעביר רבנים מתפקידם', אתר nrg, 29.10.2014.

¹¹⁴ יהודה הלוי, 'אריאל למען הרבנים: ערר נגד חוק הפיקוח של לבני', אתר בחדרי חרדים, 18.2.2014.

לא קודמה מעבר לכך.¹¹⁵ הצעת החוק זכתה להתנגדות בקרב רבני ערים מהציונות הדתית שטענו שמטרת ההצעה לבצע "סתימת פיות" לרבני הערים.¹¹⁶

הצעת החוק של המשרד לשירותי דת עברה בפברואר 2014 בוועדת השרים לענייני חקיקה.¹¹⁷ באוקטובר 2014 עברה ההצעה בקריאה ראשונה במליאת הכנסת ברוב של 54 מול 11. ההתנגדות המרכזית להצעת החוק הגיעה מקרב חברי הסיעות החרדיות שטענו כי מדובר ב"עוד פגיעה ועוד כרסום במעמד הרבנים".¹¹⁸ עם זאת, בשל פיזור הכנסת בדצמבר 2014 הצעת החוק לא עברה קריאה שנייה ושלישית.

¹¹⁵ חזקי עזרא, 'השרים אישרו: דין משמעותי לרבני ערים', אתר ערוץ 7, 20.7.2014.

¹¹⁶ שאול כהנא, 'בית דין משמעותי לרבנים? "סתימת פיות"', אתר כיכר השבת, 30.1.2014.

¹¹⁷ Nrg יהדות, השרים אישרו: בנט ובן דהן יוכלו להעביר רבנים מתפקידם, אתר nrg, 9.2.2014.

¹¹⁸ שרי רוט, 'אושר: "ועדת הדחה" לרבנים. מקלב: "אתם תחליטו מה זה רב מתפקד ומה לא?"', אתר

חרדים10, 27.10.2014.

10. פרק י: ייצוג נשי

בפרקים הקודמים תוארה הצעת חוק שביקשה להגדיל את הייצוג הנשי בקרב הגוף הבוחר ברבנות הראשית, ותקנות חדשות למינוי רבני ערים שחייבו אחוז מסוים של נשים בגוף הבוחר. מעבר לכך, בכנסת ה-19 קודמו עוד מספר הצעות שביקשו לקדם את הייצוג הנשי בתחומים השונים של שירותי הדת בישראל.

10.1. ועדה למינוי דיינים

עתירה של תנועת "אמונה" לבג"צ כנגד חוסר ייצוג הולם של נשים בוועדה למינוי דיינים, הביאה את בג"צ להוציא בשנת 2012 צו מניעה האוסר את התכנסות הוועדה למינוי דיינים עד למתן החלטה אחרת.¹¹⁹ כמו כן, קבע בית המשפט כי הרכב הוועדה חייב להתבסס על ייצוג הולם לנשים, ולפיכך לא אפשר את התכנסות הוועדה בטרם הבחירות לכנסת שנערכו בינואר 2013.¹²⁰ בעת העתירה הוועדה כללה עשרה חברים: שר המשפטים (שממשש יו"ר הוועדה) ושר נוסף בממשלה, שני חברי כנסת, שני הרבנים הראשיים לישראל, שני דיינים של בית הדין הרבני הגדול ושני נציגי לשכת עורכי הדין. כך קרה שבכנסת ה-18 כל חברי הוועדה היו גברים.

הצעת חוק של חברות הכנסת שולי מועלם-רפאלי ("הבית היהודי"), עליזה לביא ("יש עתיד") וזהבה גלאון ("מרצ") שהוגשה בתחילת כהונת הכנסת ה-19 ביקשה להגדיל את הייצוג הנשי בוועדה. על פי הצעת החוק, בוועדה יכהנו לפחות ארבע

¹¹⁹ בג"צ 8670/11 אמונה נ' ועדת המינויים למינוי דיינים ואח'.

¹²⁰ יצחק רט, בג"צ: נשים בוועדה למינוי דיינים, אתר News1, 18.1.2012; חזקי עזרא, הוועדה למינוי דיינים לא תתכנס עד הבחירות, אתר ערוץ 7, 26.11.2012.

נשים: שרה אחת, חברת כנסת אחת ונציגה אחת מלשכת עורכי הדין. הוועדה תורחב מעשרה לאחד עשר חברים, כשהחברה הנוספת בוועדה (שהיא גם האישה הרביעית בה), תהיה טוענת רבנית שתיבחר על ידי שרת המשפטים.

הצעת חוק זו הייתה הצעת החוק הפרטית הראשונה שעברה בכנסת ה-19. באפריל 2013 עברה ההצעה בוועדת השרים לענייני חקיקה,¹²¹ וכבר ביוני 2013 היא עברה סופית בקריאה שנייה ושלישית בכנסת.¹²²

בעוד חברת הכנסת לביא טענה כי "ארבע נשים בוועדה למינוי דיינים יהוו את תחילת תיקון האפליה הקיימת היום במערכת בתי הדין הרבניים", בסיעות החרדיות הביעו התנגדות לחקיקה. חבר הכנסת אורי מקלב ("יהדות התורה"), אמר כי זהו חוק שבא לקעקע את ההלכה, וחבר הכנסת דוד אזולאי ("ש"ס"), אמר כי "מערכת המשפט החילונית זקוקה לתיקון ולא בתי הדין הרבניים שעושים עבודת קודש".¹²³ בעקבות החוק החדש ביטל בג"צ את צו הביניים נגד כינוס הוועדה למינוי דיינים,¹²⁴ אך בשנה וחצי שעברו מאז ועד לפיזור הכנסת, לא מינתה הוועדה דיינים חדשים.

10.2. מנכ"ל בתי הדין הרבניים

לאור סיום כהונתו של מנכ"ל בתי הדין הרבניים, הרב שלמה דיכובסקי, באוגוסט 2014, מספר הצעות חוק שהונחו בכנסת ה-19 ביקשו לאפשר מינוי של אישה

¹²¹ אורי פולק, 'ועדת השרים אישרה: 3 מקומות ישוריינו לנשים בוועדה למינוי דיינים', אתר כיפה, 28.4.2013.

¹²² יהונתן ליס, 'יאיר אטינגר, 'אושר: בוועדה למינוי דיינים יכהנו לפחות ארבע נשים', אתר הארץ, 11.6.2013.

¹²³ ש.ם.

¹²⁴ ישראל כהן, 'בג"צ ביטל את צו הביניים נגד כינוס הוועדה למינוי דיינים', אתר כיכר השבת, 19.6.2013.

לתפקיד מנכ"ל בתי הדין הרבניים, שכן על פי החוק הקיים רק גבר יכול להתמנות לתפקיד.

שתי הצעות חוק שונות, האחת של חברות הכנסת איילת שקד ושולי מועלם-רפאלי ("הבית היהודי"),¹²⁵ והשנייה של חברי הכנסת עליזה לביא ("יש עתיד") ואלעזר שטרן ("התנועה")¹²⁶ שביקשו לאפשר מינוי של אישה לתפקיד מנכ"ל בתי הדין, עברו בוועדת השרים לענייני חקיקה בפברואר 2014, ולאחר מכן בקריאה טרומית. בדברי ההסבר להצעות החוק נטען, בין היתר, כי תפקיד מנהל בתי הדין הרבניים, בדומה לתפקיד מנהל בתי המשפט או בתי הדין הדתיים המקבילים, איננו תפקיד שיפוטי ואינו מצריך בהכרח ידע הלכתי נרחב, ולפיכך ברור שאין כל מניעה שאישה תתמנה לתפקיד.

עם זאת, בעת סיום כהונתו של מנכ"ל בתי הדין באוגוסט 2014, הצעת החוק לא התקדמה מעבר לקריאה טרומית. שרת המשפטים ציפי לבני ונשיא בית הדין הרבני הרב הראשי לישראל הרב יצחק יוסף, אמורים להחליט ביחד על המינוי, אך בשל כך שלא נוצרה הסכמה ביניהם החליטה לבני למנות לתפקיד באופן זמני את מנכ"לית משרד המשפטים, אמי פלמור.¹²⁷

10.3. מועצות דתיות וחברות קבורה

שתי הצעות חוק נוספות שהגישה חברת הכנסת עליזה לביא ביקשו לקדם ייצגו נשים במועצות דתיות ובחברות קבורה. מנתוני עמותת "חדו"ש" שהוצגו בדברי

¹²⁵ שולי מועלם-רפאלי ואיילת שקד, הצעת חוק הדיינים (תיקון – כשירות למנהל בתי הדין הרבניים), התשע"ד–2014.

¹²⁶ אלעזר שטרן ועליזה לביא, הצעת חוק הדיינים (תיקון – כשירות דיינים), התשע"ד–2014.

¹²⁷ יקי אדמקר, 'מנכ"לית משרד המשפטים תנהל את בתי הדין הרבניים', אתר וואלה, 15.8.2014.

ההסבר לחוק, עולה כי נשים מהוות 4% בלבד מכלל חברי המועצות. רק אחת מכל עשרים חברים היא אישה, רק בשליש מהמועצות הדתיות ישנה אישה ואין כיום אף אישה המכהנת כיו"ר מועצה דתית. לאור זאת ביקשה לביא לקבוע בחוק כי בכל מועצה דתית, לפחות מחצית מחברי המועצה תהיינה נשים.¹²⁸

הצעת החוק עברה בוועדת השרים לענייני חקיקה ובקריאה טרומית ביוני 2014, תוך כדי התנגדות של חברי הסיעות החרדיות. חברי הכנסת משה גפני ואורי מקלב ("יהדות התורה") האשימו את לביא בצביעות וטענו כי אפילו במפלגתה ישנה שרה אחת וארבעה שרים. סגן השר לשירותי דת, אלי בן דהן, הביע הסתייגות חלקית מהצעת החוק: "אנחנו קבענו (-במשרד לשירותי דת) כלל שבכל הרכב של מועצה דתית תהיה אישה אחת ולכן הייצוג הוא של 20% וזה ייצוג הולם ונכון. אין גם במקומות אחרים ייצוג של 50% לנשים". בסופו של דבר, ההצעה לא התקדמה מעבר לקריאה טרומית.¹²⁹

הצעה נוספת של חברת הכנסת לביא - שלא קודמה בוועדת השרים לענייני חקיקה - ביקשה להגדיר חברות קדישא לקבורה כחברות הכפופות למתן ייצוג הולם לנשים על פי חוק שיווי זכויות האישה התשי"א-1951.¹³⁰ לטענת לביא, "ברובן המכריע של חברות הקבורה, שאמורות לספק שירותים לכלל הציבור, אין כל ייצוג לנשים במוסדותיהן, זאת למרות שאין כל מניעה הלכתית לכך".¹³¹

¹²⁸ עליזה לביא וקבוצת חברי כנסת, הצעת חוק שירותי הדת היהודיים (תיקון - ייצוג הולם לנשים במועצות דתיות), התשע"ד-2014.

¹²⁹ חזקי עזרא, 'אושר בטרומית: ייצוג הולם לנשים במועצות הדתיות', אתר ערוץ 7, 11.6.2014.

¹³⁰ עליזה לביא וקבוצת חברי כנסת, הצעת חוק שיווי זכויות האישה (תיקון - ייצוג הולם בחברות קבורה), התשע"ד-2014.

¹³¹ שם.

11. פרק יא: תחומים נוספים

11.1. יחסי בלנית/טובלת

במקוואות הטהרה בישראל המופעלים על ידי המשרד לשירותי דת עובדות בלניות שתפקידן לתפעל את מקוואות הטהרה במסגרת ההלכה. לאורך השנים התפתחה נורמה במקוואות מסוימים, על פי הנחיות הרב המקומי, שהבלניות שואלות את הטובלות שאלות פרטיות שונות: בנוגע לבדיקות גופניות שערכו, על מועדי הווסת שלהן, על שימוש באמצעי מניעה וכדומה.

שתי הצעות חוק שהגישה חברת הכנסת עליזה לביא ("יש עתיד") בכנסת ה-19 ביקשו לשים סוף לתופעה זאת.¹³² על פי חברת הכנסת לביא, "ישנן נשים רבות אשר נפגעות מהשאלות והבדיקות האינטימיות, כאשר הן נערכות ללא הסכמתן המפורשת".¹³³ למעשה, בעקבות עתירה לבג"צ בנושא זה שהוגשה ב-2011 ביקש בג"צ מהרבנות הראשית להבהיר "מדוע לא יאופשר לנשים המבקשות לטבול במקוואות לעשות כן בלא שיישאלו למטרתן".¹³⁴ לאור זאת, מועצת הרבנות הראשית הכירה בחשיבות השמירה על צנעת הפרט של הנשים הטובלות וקבעה כי "אין להתנות או לשאול את הנשים המגיעות לטבול במקווה בדבר מעמדה האישי".¹³⁵

עם זאת, לטענת חברת הכנסת לביא, "בלניות במקוואות ממשיכות לשאול את הנשים הטובלות שאלות נוספות, הנוגעות לצנעת חייהן האישיים". במטרה למנוע מקרים חוזרים של פגיעה בצנעת הפרט, נקבע בהצעת החוק כי הפרה של הוראות

¹³² עליזה לביא וקבוצת חברי כנסת, הצעת חוק שירותי הדת היהודיים (תיקון) – טבילה במקוואות (טהרה), התשע"ד–2013; עליזה לביא וקבוצת חברי כנסת, הצעת חוק שירותי הדת היהודיים (תיקון) – תפעול מקוואות (טהרה), התשע"ד–2014.
¹³³ ש.ם.

¹³⁴ בג"ץ 9740/11 פליאה אוריה ואח' נ' השר לשירותי דת ואח'.

¹³⁵ החלטת מועצת הרבנות הראשית לישראל מיום 11.11.12

החוק המוצע זה תיחשב כעוולה נזיקית ויפסקו בשלה פיצויים אוטומטיים בלא הוכחת נזק בסכום שלא יעלה על 50,000 שקלים חדשים.

ההצעה זכתה להתנגדות מצד קבוצת בלניות שפנתה לסגן השר לשירותי דת בטענה כי "מפלגת 'יש עתיד' החליטה לתקוף את העובדות הכי חלשות עם המשכורות הנמוכות ביותר במשק. טוב תעשה המפלגה אם יסירו את הצעת החוק מסדר היום, שמהווה פגיעה בנו. יותר טוב שיטפלו בבלניות שיש עליהן תלונות ולא יאימו עלינו בעונשים כלכליים".¹³⁶

הצעת החוק התפרסמה בתקשורת בנובמבר 2013 ובעקבותיה ביקש סגן השר לשירותי דת אלי בן דהן ("הבית היהודי") מהרבנים הראשיים להבהיר את דעתם בנושא. הרבנים הראשיים הורו בשנית כי "אסור לבלניות לכפות מנהגים על הטובלות".¹³⁷ חוזר מנכ"ל המשרד לשירותי דת שפורסם באפריל 2014 אף עיגן קביעה זו בנהלי המשרד: "יובהר כי הבלניות מנועות מלשאול את הנשים המגיעות לטבול, שאלות בדבר מעמדן האישי (האם הן נשואות, רווקות וכיוצ"ב) ואין להתנות את האפשרות לטבול, במתן מענה לשאלות אלו".¹³⁸

11.2. פונדקאות

בדצמבר 2013 הודיעה שרת הבריאות יעל גרמן ("יש עתיד") על מהלך שתוביל לשינוי בחוק הפונדקאות בישראל כך שיתאפשר גם לזוגות חד מיניים להפוך להורים באמצעות פונדקאית בישראל, לעומת המצב הנהוג לפיו זוגות חד-מיניים

¹³⁶ יקי אדמקר, 'זעם הבלניות: תוקפים את העובדות הכי חלשות', אתר וואלה, 1.3.2014.

¹³⁷ יקי אדמקר, 'הרבנים הראשיים: אסור לבלניות לכפות מנהגים על הטובלות', אתר וואלה, 26.11.2013.

¹³⁸ חוזר המנהל הכללי אפריל עד/1, המשרד לשירותי דת, עמ' 20.

יכולים להביא ילד לעולם באמצעות פונדקאות רק בחו"ל, ובהליך יקר בהרבה מהנהוג בארץ. לטענת גרמן, "אדם הוא אדם וצריך לשמור על השוויון. לא קיבלתי את ההמלצה שצריך להפריד בין זוגות נשואים לאחרים. זה שלגבר אין רחם לא אומר שהוא לא יוכל לממש את הכמיהה שלו לילד".¹³⁹

תזכיר החוק שפורסם על ידי משרד הבריאות בינואר 2014 התיר "לכל אדם בנפרד" (ולא רק לזוג) להביא ילד על ידי אם פונדקאית, וכך גם לזוגות חד-מיניים יתאפשר השימוש באם פונדקאית.¹⁴⁰ במרץ 2014 עברה ההצעה בוועדת השרים לענייני חקיקה,¹⁴¹ כאשר שרי "יש עתיד", "התנועה" ו"הליכוד" תומכים בחוק ואילו שרי "הבית היהודי" ו"ישראל ביתנו" מתנגדים.

עיקר ההתנגדות להצעה הגיעה מקרב הסייעות הדתיות, והשר אורי אריאל ("הבית היהודי") אף הגיש ערר כנגדה, בטענה כי "החוק מציב שאלה 'מוסרית וערכית' על הדרך שבה צריכה להראות משפחה במדינת ישראל". במסמך מנומק שהגיש השר אריאל, בנוסף לתהיות על פגיעה בדמותה של המשפחה, הוא מזהיר מכך שהחוק החדש יגרום לפתיחת שוק סחר בנשים לצורך שימוש ברחמן.¹⁴² טיעונים אלו נשמעו גם בקרב גורמים חילונים-ליברלים. כך למשל, חברת הכנסת מיכל רוזין ("מרצ") טענה כי "למרות הרצון הטוב, יש פה בעיה גדולה. למכור את הרחם זה סוג של סחר באברים".¹⁴³

¹³⁹ ירון קלנר, 'שרת הבריאות על השינוי בחוק הפונדקאות', אתר ynet, 11.12.2013.

¹⁴⁰ דנה ויילר-פולק, 'פיקוח וחברות תיווך: כך תקודם הפונדקאות בישראל', אתר וואלה, 31.1.2014.

¹⁴¹ דנה ויילר-פולק, 'היסטוריה: השרים אישרו פונדקאות לזוגות חד-מיניים', אתר וואלה, 2.3.2014.

¹⁴² יהונתן ליס, 'הבית היהודי פועלת לקבור את חוק הפונדקאות לזוגות חד-מיניים', אתר הארץ, 13.3.2014.

¹⁴³ עמרי נחמיאס, היסטוריה: "חוק הפונדקאות" עבר בקריאה ראשונה, אתר וואלה, 28.10.2014.

למרות הגשת הערר, בעקבות לחץ של חברי סיעת "יש עתיד" עלתה הצעת החוק לדיון מחודש בממשלה, ועברה ברוב של 12 שרים מול 2.¹⁴⁴ בהתייעצות שקיימה סיעת "הבית היהודי" עם רבניה הוחלט להתנגד לחוק, אך לא להטיל עליו וטו מחודש.¹⁴⁵ הצעת החוק עברה בקריאה ראשונה בכנסת באוקטובר 2014 ברוב של 45 מול 15,¹⁴⁶ אך עד פיזור הכנסת בדצמבר 2014 ההצעה לא עברה בקריאה שנייה ושלישית.

11.3. המתת חסד

חוק "החולה הנוטה למות" התשס"ו-2005 התיר לראשונה במסגרת החוק שלא להאריך את חייו של חולה סופני שנתן על כך הוראה מפורשת. עם זאת, חוק זה לא התיר עשיית פעולה אקטיבית במטרה להמית אדם, גם לא במסגרת המתת חסד וגם לא אם הביע החולה רצון מפורש לכך. הצעת חוק "מוות במרשם רופא" שקידם חבר הכנסת עופר שלח ("יש עתיד") ביקשה לשנות מציאות זו ולאפשר לחולה העונה לקריטריונים של "נוטה למות" על פי החוק, לקבל מרשם מרופא לסם מרדים במינון ממית, מבלי שהרופא יישא באחריות פלילית לנתינתו.¹⁴⁷

חבר הכנסת עופר שלח שהציע את החוק טען כי החוק "מעניק לחולה מידה של שליטה בחייו גם בימיו האחרונים, שיש בה עצמה כדי לסייע בהתמודדות עם הסבל. הוא גם מקל על הדילמה החוקית שרופאים רבים נתונים בה, ומשפיע לטובה על תחושתן של המשפחות ועל חייהן ביום שלאחר הפרידה מיקירן. זהו חוק מתקדם,

¹⁴⁴ שלמה פיוטרקובסקי, 'הערר נדחה: חוק הפונדקאות אושר בממשלה', אתר ערוץ 7, 1.6.2014.
¹⁴⁵ תומר ניר, 'חוק הפונדקאות יעבור היום; הרבנים דנו מחדש והורו לא להטיל וטו', אתר סרוגים, 1.6.2014.

¹⁴⁶ עמרי נחמיאס, 'היסטוריה: "חוק הפונדקאות" עבר בקריאה ראשונה', אתר וואלה, 28.10.2014.
¹⁴⁷ עופר שלח, הצעת חוק החולה הנוטה למות (תיקון – מוות במרשם רופא), התשע"ד-2013.

שיעמיד את ישראל בשורה הראשונה של המדינות הנאורות". הצעת החוק קיבלה גם את תמיכתו של פרופ' אבינועם רכס, לשעבר יו"ר לשכת האתיקה של ההסתדרות הרפואית.¹⁴⁸

מנגד, הצעת החוק זכתה להתנגדות גדולה של גופים רבניים ושל כלל חברי הסיעות הדתיות בכנסת. הרב הראשי לישראל, הרב דוד לאו, טען כי "לרופא ניתן תפקיד לרפא, וכשאינו יכול לרפא אין לו רשות להמית. מותר לתת משככי כאבים גם אם בהצטברותם תתקרב שעת המוות, אך לא להמית".¹⁴⁹ בדומה לכך, גם ארגון הרבנים "צהר" הביע התנגדות לחוק.¹⁵⁰ גם מקרב הרופאים עלתה התנגדות להצעה. ד"ר ליאוניד אידלמן, יו"ר ההסתדרות הרפואית, טען כי "אנו חשים אמפתיה כלפי סבלם הקשה של החולים הסופנים ובני משפחותיהם, אך אין זה מתפקידו של הרופא לסיים בידי חולה סופני לסיים את חייו בדרך שאיננה טבעית. לא חונכנו לזה ואיננו מחנכים כך את דור העתיד של הקהילייה הרפואית. המתת חסד והתאבדות בסיוע רופא הינן פעולות לא אתיות".¹⁵¹

החוק עבר בוועדת השרים לענייני חקיקה ביוני 2014, אף מיד לאחר מכן הוגש ערר על ידי השר אורי אורבך ("הבית היהודי") שמנע את קידום החוק. לטענת אורבך, המוות "הופך להיות עוד מוצר צריכה או שירות לאזרח. הרופאים, אומללים שכמותם, צריכים לספק גם שירותי הריגה וחיסול חולים סופניים. זוהי ליברליות

¹⁴⁸ מורן אזולאי וירון קלנר, 'אושר: חולה יוכל למות במרשם רופא', אתר **ynet**, 8.6.2014.

¹⁴⁹ יאיר אטינגר, יהונתן ליס, עידו אפרתי, 'חוק "מוות במרשם רופא" נוגע בעצב חשוף', אתר **הארץ**, 9.6.2014.

¹⁵⁰ שם.

¹⁵¹ מורן אזולאי וירון קלנר, 'אושר: חולה יוכל למות במרשם רופא', אתר **ynet**, 8.6.2014.

מזויפת שגורסת כי הכל סחיר ומותר ובלבד זה רצונו החופשי של הלקוח. כל ערך אחר: חברתי, דתי, משפטי, נדחה אל מול רצון הפרט".¹⁵²

11.4. ועדת השמיטה

בשנת 2008 נחקק חוק ועדת שמיטה ממלכתית התשס"ח–2008, במטרה להקים ועדת שמיטה ממלכתית אשר תסייע לממשלה בהיערכות מדינת ישראל לקראת כל שנת שמיטה. הצעת חוק שהובילה חברת הכנסת רות קלדרון ("יש עתיד") ביקשה לערוך שינויים בסמכויות והרכב ועדת השמיטה. על פי ההצעה, "מלשון החוק (-) הנוכחי) עולה בבירור כי סמכויות הוועדה מצומצמות ומתמקדות אך ורק בהיבט ההלכתי-חקלאי של שנת השמיטה". לאור זאת ההצעה מבקשת "להרחיב את סמכויות הוועדה ולשנות את הרכבה, כך שייווצר איזון נכון בין ערכיה השונים של שנת השמיטה וינתן מקום וביטוי לערכים החינוכיים, החברתיים-כלכליים והסביבתיים של שנה זו". שינוי ההרכב בא לידי ביטוי ברצון להוסיף לוועדה אנשי רוח, אקדמיה וחינוך.

ההצעה זכתה להתנגדות מצד רבנים שונים בציונות הדתית. הרב יעקב אריאל, רבה של רמת גן, טען כי "ועדת השמיטה, הוקמה לשם פתירת בעיות הלכתיות בשנת השמיטה, ולכן רק גורמים תורניים הם שיכולים לעסוק בנושא". כמו כן, הועלה על ידי רבנים שונים החשש כי מטרת ההצעה היא לקדם גורמים רפורמים וקונסרבטיביים.¹⁵³

¹⁵² חנן גרינווד, 'אורי אורבך הגיש ערר נגד חוק מוות במרשם רופא', אתר כיפה, 9.6.2014.

¹⁵³ גיל קלנר, 'מתקפה: הרב אריאל נגד רות קלדרון', אתר סרוגים, 19.6.2014.

בנובמבר 2014 עברה הצעת החוק בוועדת השרים לענייני חקיקה ולאחר מכן בקריאה טרומית ברוב של 28 מול 2. עם זאת, ההצעה לא הספיקה להתקדם לפני פיזור הכנסת. לטענת חברת הכנסת קלדרון מי שפעל לכך שהחוק לא יקודם הנו הרב הראשי לישראל, הרב דוד לאו. לדברי חברת הכנסת קלדרון, "טרפוד החוק על ידי הרב הראשי לישראל, מהווה התערבות פוליטית גסה של הרב לאו וניסיון לקבור חוק ראוי בשל שיקולי בחירות".¹⁵⁴

¹⁵⁴ חנן גרינווד, 'רות קלדרון: הרב לאו מטרפד הצעת חוק בשל שיקולים פוליטיים', אתר כיפה, 9.12.2014.

12. סיכום

12.1. סיכום יוזמות

כפי שהוצג בסקירה זו, במסגרת פעילות הכנסת ה-19 הונחו הצעות חוק רבות ומגוונות הקשורות לתחומי הדת והמדינה ואף הוצעו מספר יוזמות שקודמו שלא במסגרת הצעות חוק. הטבלה הבאה מהווה סיכום של הסקירה ומוצגות בה הצעות החוק והיוזמות שחברי כנסת ושרים ביקשו לקדם בפועל, בחלוקה לפי נושאים. הטבלה מציגה את סוג היוזמה (הצעת חוק/תקנה/החלטת ממשלה), את היוזם ואת הדרך שעברה ההצעה עד לקבלתה או אי קבלתה. במקרה וההצעה לא התקבלה מוצגים גם הגורמים שמנעו את קידומה. בכך, למעשה, מהווה הטבלה סיכום מקיף של פעילות הכנסת ה-19 בענייני דת ומדינה:

נושא	יוזמה	יוזמת/ת	סטטוס
נישואין	הצעת חוק: פתיחת אזורי הרישום לנישואין	איתן כבל (העבודה), אלי בן דהן (הבית היהודי)	עברה בקריאה שנייה ושלישית והתקבלה
נישואין	הצעת חוק: מאסר לעורכי חופות שלא ברבנות (סעיף שצורף להצעת חוק פתיחת אזורי הרישום)	אלי בן דהן (הבית היהודי)	עברה בקריאה שנייה ושלישית והתקבלה
נישואין	הצעת חוק: ביטול החוק הקובע מאסר לעורכי חופה שלא ברבנות	עליזה לביא (יש עתיד)	עברה בקריאה טרומית בנובמבר 2014, אך לא התקדמה עד לפיזור הכנסת
נישואין	הצעות חוק (פרטיות וממשלתית): ברית הזוגיות/ חיים משותפים/נישואין אזרחיים	יש עתיד, העבודה, ציפי לבני (התנועה)	לא קודמה בשל התנגדות הבית היהודי
נישואין	הצעת חוק: נישואין אזרחיים לזוגות חד-מיניים	סתיו שפיר (העבודה)	ההצעה לא עברה בוועדת השרים בשל התנגדות רוב סיעות הקואליציה
נישואין	הצעת חוק: איסור על רבנים עובדי ציבור לקבל תמורה עבור עריכת חופות:	שולי מועלם-רפאלי (הבית היהודי)	עברה בקריאה שנייה ושלישית והתקבלה
גירושין	הצעת חוק: ביטול מירוץ הסמכויות בגירושין (קדימות לבתי המשפט לענייני משפחה על בתי הדין)	עליזה לביא (יש עתיד), ציפי לבני (התנועה)	לא עברה בוועדת שרים בשל התנגדות הבית היהודי. הוחלט להקים צוות בין מפלגתי שידון בנושא, אך הצוות לא הגיע להסכמות
גירושין	הצעת חוק ממשלתית: חובת הצעת "הסכם קדם נישואין"	ציפי לבני (התנועה)	הוחלט בוועדת שרים על הקמת וועדה בראשות המשرد לשירותי דת בנושא. נכון לתחילת ינואר 2015 לא פורסמו מסקנות
גירושין	הצעת חוק: הטלת סנקציות על סרבני גט	דב ליפמן (יש עתיד)	עבר בוועדת שרים ובקריאה טרומית בנובמבר 2014. לא התקדם בשל פיזור הכנסת
כשרות	הצעת חוק ממשלתית: כללים אחידים למתן תעודת הכשר	אלי בן דהן (הבית היהודי)	בנובמבר 2014 החליטה וועדת השרים לדחות את הדיון בהצעת החוק בנושא
כשרות	הצעת חוק ממשלתית: הגדלת סמכויות פקחי הכשרות	אלי בן דהן (הבית היהודי)	הצעת חוק בנושא עברה בוועדת שרים, אך לא קודמה מעבר לכך
כשרות	הצעת חוק: כשרות לימות החול	אלעזר שטרן ("התנועה")	עברה בוועדת שרים. לא התקדמה בשל ערר שהגיש השר אורי אורבך (הבית היהודי)
כשרות	הצעת חוק: פתיחת אזורי הכשרות	אלעזר שטרן (התנועה)	הועלה לדיון בוועדת שרים והוחלט כי המציע ידון בנושא עם סגן השר לשירותי דת
שבת	הצעת חוק: תחבורה ציבורית בשבת	ניצן הורוביץ (מרצ)	לא עברה בוועדת שרים בשל התנגדות שרי הליכוד והבית היהודי
שבת	החלטת שר הפנים: ביטול חוק העזר העירוני בתל אביב המאפשר פתיחת מרכולים בשבת	גדעון סער (הליכוד)	העירייה שינתה את חוק העזר. חוקיות החוק החדש תוכרע על ידי שר הפנים הבא
גיוור	הצעת חוק: מתן אפשרות לרבני ערים להקים בתי דין לגיוור	אלעזר שטרן (התנועה)	עברה בקריאה ראשונה. לאחר מכן הוחלט לקדם את ההצעה דומה בתור החלטת ממשלה שהתקבלה בנובמבר 2014

קבורה	הצעת חוק: העברת האחריות לקבורה אזרחית מהמשרד לשירותי דת למשרד הפנים	יואל רזבוזוב (יש עתיד)	בעקבות הצעת החוק הוחלט להקים ועדת מנכ"לים שתדון בנושא
קבורה	הצעת חוק: קבורת חללי צה"ל זכאי חוק השבות עם שאר החללים	אלעזר שטרן (התנועה)	בעקבות הצעת החוק הגיע חבר הכנסת שטרן לסיכום עם שר הביטחון והרבנות הצבאית
קבורה	הצעת חוק: איסור מכירת מוצרים בבתי קברות	עופר שלח (יש עתיד)	עברה בקריאה ראשונה. בנובמבר 2014 אושרה לקריאה שנייה ושלישית אך לא קודמה עבר פיזור הכנסת
מועצות דתיות	יוזמה: הגדלת תקצוב המשרד לשירותי דת למועצות דתיות ברשויות חלשות על חשבון רשויות חזקות	אלי בן דהן (הבית היהודי)	היוזמה לא קודמה כהצעת חוק אלא התקבלה כהחלטת ממשלה באוקטובר 2013
רבנות ראשית	הצעת חוק: הגדלת הייצוג הנשי בגוף הבוחר את הרבנים הראשיים	אלעזר שטרן (התנועה)	עברה בוועדת שרים. לא קודמה בשל ווטו של הבית היהודי כנגד
רבנות ראשית	הצעת חוק ממשלתית והצעת חוק פרטית: רב ראשי אחד	ציפי לבני (התנועה), נפתלי בנט (הבית היהודי), משה פייגלין (הליכוד)	ההצעות עברו בקריאה ראשונה. לא קודמו מעבר לכך
רבני ערים	תקנה (בעקבות פסיקת בג"צ): שינוי הליך בחירת רבני ערים: הגדלת כוח המועצה המקומית והשר לשירותי דת בגוף הבוחר, וקביעת יצוג נשי של 30%	אלי בן דהן (הבית היהודי)	התקנות הותקנו על סגן השר לשירותי דת אלי בן דהן בפברואר 2014 ונכנסו לתוקף באופן מיידי
רבני ערים	הצעת חוק: רב עיר אחד	אלעזר שטרן (התנועה)	עברה בוועדת שרים. לא התקדמה בשל ערר של השר אורי אריאל (הבית היהודי)
רבני ערים	הצעת חוק: דין משמעותי לרבני ערים	ציפי לבני (התנועה)	עברה בוועדת שרים. הוגש ערר של אורי אריאל (הבית היהודי) ולאחר מכן עברה שוב בוועדת שרים, אך לא קודמה מעבר לכך
רבני ערים	הצעת חוק ממשלתית: ועדת בירור לרבני ערים שאינם מתפקדים	אלי בן דהן (הבית היהודי)	עברה בקריאה ראשונה באוקטובר 2014. בשל פיזור הכנסת לא התקדמה מעבר לכך
ייצוג נשי	הצעת חוק: ייצוג נשי בוועדה למינוי דיינים (4 נשים מתוך 11 חברי ועדה)	עליזה לביא (יש עתיד), שולי מועלם-רפאלי (הבית היהודי)	עברה בקריאה שנייה ושלישית והתקבלה
ייצוג נשי	הצעות חוק: אפשרות מינוי אישה לתפקיד מנכ"ל בתי הדין הרבניים	שולי מועלם-רפאלי ואיילת שקד (הבית היהודי), עליזה לביא (יש עתיד), אלעזר שטרן (התנועה)	ההצעות עברו בוועדת שרים ובקריאה טרומית, אך לא קודמו מעבר לכך
ייצוג נשי	הצעת חוק: מתן ייצוג של 50% לנשים במועצות דתיות	עליזה לביא (יש עתיד)	ההצעה עברה בוועדת שרים ובקריאה טרומית, אך לא קודמה מעבר לכך

מקוואות	הצעת חוק: איסור על בלנית לשאול את הטובלות שאלות פרטיות	עליזה לביא (יש עתיד)	עברה בוועדת שרים, ובעקבות כך קבע המשרד לשירותי דת בחוזר מנכ"ל איסור דומה
פונדקאות	הצעת חוק ממשלתית: לאפשר פונדקאות גם לבודדים (וכך למעשה גם לזוגות חד מיניים)	יעל גרמן (יש עתיד)	עברה בוועדת שרים והוגש כנגדה ערר על ידי השר אורי אריאל (הבית היהודי). עלתה מחדש לדיון בממשלה ועברה ללא ערר, ולאחר מכן עברה בקריאה ראשונה, אך לא התקדמה מעבר לכך
המתת חסד	הצעת חוק: מוות במרשם רופא (המתת חסד)	עופר שלח (יש עתיד)	עברה בוועדת שרים. הוגש ערר על ידי השר אורי אורבך (הבית היהודי) שמנע את קידומה
שמיטה	הצעת חוק: שינוי הרכב ועדת השמיטה וקביעת סמכויות חברתיות לוועדה	רות קלדרון (יש עתיד) ואלעזר שטרן (התנועה)	עברה בנובמבר 2014 בוועדת שרים וקריאה טרומית, אך לא קודמה עד לפיזור הכנסת

2. סיכום רפורמות

במסגרת פעילות הכנסת ה-19 הכריזו השר לשירותי דת נפתלי בנט וסגנו אלי בן דהן ("הבית היהודי") בשתי מסיבות עיתונאים שונות על מספר מהלכים שהם מתעתדים לקדם. בנט ובן דהן כינו את המהלכים הללו בשם "המהפכה בשירותי הדת. המהלכים כללו רפורמות במגוון נושאים: נישואין, מועצות דתיות וכשרות. בטבלה הבאה מוצגים המהלכים השונים שכללו הרפורמות וסטטוס הביצוע שלהם:

נושא	יוזמה	מועד	סטטוס ביצוע
נישואין	פתיחת אזורי הרישום לנישואין ("חוק צהר")	הוכרז במאי 2013. לא הוגדר זמן לביצוע	הוחלה רציפות על הצעת חוק בנושא של איתן כבל (העבודה) שעברה קריאה ראשונה בכנסת ה-18, וכך עבר חוק בנושא. לפי בדיקת ארגון "עתים" החוק אינו מיושם בשטח במועצות דתיות רבות שעוקפות אותו באמצעות חיוב תעודת רווקות סיכום: החוק עבר, אך הוא מיושם בשטח רק באופן חלקי
מועצות דתיות	איחוד מועצות דתיות וצמצום מספרן מ-133 ל-80	הוכרז במאי 2013. לא הוגדר זמן לביצוע	ביוני 2013 אמר בן דהן בוועדת הפנים כי במשרדו סיימו לאחר כשנה עבודה על הצעת חוק בנושא והיא עברה לעיון במשרד המשפטים. עד למועד פיזור הכנסת לא פורסם כל תזכיר חוק בנושא סיכום: המהפכה במועצות הדתיות עליה הוכרז לא בוצעה בפועל
מועצות דתיות	שינוי תפקיד יו"ר המועצה הדתית למינוי מקצועי על בסיס ועדת איתור ומכרז		
כשרות	אחידות בנהלי הכשרות בכל הרבנויות המקומיות ושקיפות מלאה שלהם	הוכרז בפברואר 2014. זמן שנקבע לביצוע: 5 חודשים	הונחה הצעת חוק בנושא, אך רק בנובמבר 2014 היא הובאה לדיון ועדת השרים. הועדה החליט לדחות את הדיון בהצעה סיכום: לא בוצע בפועל
כשרות	הפסקת העסקת המשגיחים על ידי העסקים: הקמת חברות כלכליות	הוכרז בפברואר 2014. זמן שנקבע לביצוע: 12 חודשים	נכון לתחילת ינואר 2015. לא הוקמו חברות כלכליות והמשגיחים עדיין מועסקים על ידי העסקים עליהם הם משגיחים סיכום: לא בוצע בפועל
כשרות	טכנולוגיה: הקמת מרכז מידע ארצי ממוחשב ומתעדכן על כל העסקים הכשרים	הוכרז בפברואר 2014. זמן שנקבע לביצוע: 12 חודשים	נכון לתחילת ינואר 2015, לא פורסם מאגר נתונים או מרכז מידע ארצי ממוחשב שבו יכול הציבור הרחב לקבל נתונים בנוגע לתעודות הכשרות סיכום: לא בוצע בפועל
כשרות	שדרוג מערך המאבק בהונאת הכשרות: 1. מתן כלים נוספים לפקחי הכשרות 2. הגדלת מספר פקחי הכשרות	הוכרז בפברואר 2014. זמן שנקבע לביצוע: 5 חודשים	הוצג תזכיר חוק להגדלת סמכויות פקחי הכשרות. התזכיר עבר בוועדת השרים אך לא קודם מעבר לכך. נכון לתחילת ינואר 2015, מספר פקחי הכשרות נותר על כנו ולא גדל סיכום: לא בוצע בפועל

ניתן לראות כי רוב מוחלט של היוזמות שתוכננו במסגרת המהלכים שכונו "המהפכה בשירותי הדת" לא יצאו אל הפועל ולא התממשו בסופו של דבר.